

Democraat

D66

Kies voor de toekomst

Hang
de
poster
op!

p. 8 Een dag op pad met
**Lijsttrekker Anry Kleine
Deters in... Drenthe**

p. 14 Portret Rob Jetten
**Aanvoeren, scoren en
meeverdedigen**

p. 24 Klimaatakkoord
**Stientje van Veldhoven
op bezoek bij Jan Terlouw**

“Overal zijn we zichtbaar met onze campagne Voor de toekomst”

foto Linda Ringelberg

Kies voor de toekomst

D66

Campagne

Bijgesloten in de seal van dit nummer vindt u onze raamposter. Doe mee en hang 'm voor uw raam of deur!

Verkiezingen

Op 20 maart 2019 vinden de waterschapsverkiezingen én de Provinciale Statenverkiezingen plaats. De nieuw verkozen Statenleden kiezen op 27 mei 2019 de leden van de Eerste Kamer. Daarnaast zijn er op 23 mei 2019 verkiezingen voor de leden van het Europees Parlement. Meer informatie: d66.nl/verkiezingen

Democraten,

Wat vliegt de tijd! Als u deze *Democraat* – in nieuwe huisstijl! – openslaat, is de campagne voor de Provinciale Statenverkiezingen reeds in volle gang. Vele D66'ers gaan de straat op en de wijken in om te vertellen waar D66 voor staat. Onze Regiotour doet alle provincies aan om te canvassen en in gesprek te gaan met kiezers, en om hen te motiveren om te gaan stemmen op 20 maart.

Eerlijk is eerlijk, 'de provincie' leeft lang niet bij iedereen, terwijl D66 veel resultaten boekt op het gebied van klimaat, schone lucht, circulaire economie en mobiliteit. Onderwerpen die iedere inwoner aangaan en die de gemeentegrenzen overstijgen. Het is aan ons om met een positieve campagne te laten zien dat die nieuwe snelfietspaden en waterstofbussen, de gezondere varkensstallen en betere aansluiting van mbo-opleidingen op de beroepspraktijk, mede door de D66-vertegenwoordiging in de provincies zijn aangejaagd en gerealiseerd. We durven niet alleen te dromen, maar ook verantwoordelijkheid te nemen!

Op sociale media, inabri's, kranten en op tv; overal zijn we de komende periode zichtbaar met onze nieuwe campagne *Voor de toekomst*. Met een frisse uitstraling, die past bij de positiviteit en warme betrokkenheid die ik in mijn eerste maanden als partijvoorzitter op veel plaatsen ben tegengekomen. Live, maar ook via ontelbare

mailtjes, Facebook-posts en handgeschreven brieven. Veel mensen hebben vanuit een persoonlijke achtergrond affiniteit met, of passie voor de idealen van D66. Het is mooi om deze individuele verhalen een podium te geven.

Een inspirerend, lokaal voorbeeld hiervan is de afdeling Bernheze, die in de plaatselijke krant portretten van inwoners publiceert onder de kop: *Ik ben D66*. Niet alleen leden, maar ook sympathisanten die zich op de één of andere manier met ons verbonden voelen. (Zie: bernheze.d66.nl/personen/wij-zijn-d66).

Ik schreef het al: sinds mijn aantreden als partijvoorzitter op het congres van 6 oktober 2018 is de tijd omgevlogen. Het was een bijzondere start omdat er ook in de Tweede Kamerfractie een wisseling van de wacht was. Fractievoorzitter Rob Jetten en ik trekken veel samen op; het is mooi om met elkaar iets op en uit te bouwen.

Er was ook meteen veel werk aan de winkel, zoals het samenstellen van het lijstadvies voor de verkiezingen voor het Europees Parlement en voor de Eerste Kamer. Ik was blij verrast door de vele goede kandidaten en de getoonde ambitie. Ik heb er alle vertrouwen in dat we met de gekozen kandidaten prachtige campagnes gaan voeren.

Waar ik hier en daar nog een uitdaging zie, is om zaken vanuit meerdere perspectieven te bezien. Waar hard gewerkt wordt, gaat natuurlijk ook weleens iets mis. Prima om elkaar daarop alert te houden. Ga ervan uit dat de ander zijn best doet, dat de intenties goed zijn. Als we op een opbouwende manier kritisch zijn, bouwen we op een positieve manier aan onze vereniging.

Op pagina 42-43 vindt u enthousiaste verhalen van afdelingen die meededen én meedoen aan de landelijke vrijwilligersactie NLdoet. Ik kan dit van harte aanbevelen; ik weet uit eigen ervaring hoe leuk zo'n activiteit is. Zo deed ik mee aan de actie 'bramen en brandnetels' bij het Voedselbos Graafse Akker in Den Bosch. Want *Practice what you preach* geldt natuurlijk ook voor mij als Gedeputeerde, als D66-lijsttrekker voor de Provinciale Statenverkiezingen én als inwoner van Noord-Brabant. Zo doen mijn partner en ik mee aan de *Nationale Duurzame Huizen Route* en hebben we ons huis flink aangepast: zonnepanelen, muurisolatie, dubbel glas. U kunt meekijken op: duuramehuizenroute.nl/brabant.

Dat ik de komende tijd weinig thuis zal zijn, lijkt me duidelijk. Ik ga met heel veel motivatie de campagne in en hoop u onderweg tegen te komen. *Voor de toekomst!*

Anne-Marie Spierings

5. **Canvassen met Jan**

24. **Voor onze (klein)kinderen**

- 4. **nieuwe huisstijl**
- 8. **ondertussen in...**
Drenthe
- 11. **D66-koppel**
- 12. **in de Eerste Kamer**
- 14. **interview Rob Jetten**
- 18. **democratisering**
- 21. **4 vragen aan...**
Peter Bootsma
- 22. **burgemeester (a.i.)**
- 28. **in beeld:**
I Am Europe Convention
- 30. **politieke pauze**
- 33. **essay**
Mr. Hans van Mierlo Stichting
- 36. **in gesprek met...**
- 38. **een jaar later:**
Menno Snel
- 40. **opslaan en verdergaan**
- 42. **doe mee met NLdoet**
- 44. **uit de vereniging**
- 47. **ledenpagina**
- 48. **ik ben D66**

Een nieuwe stijl voor de toekomst

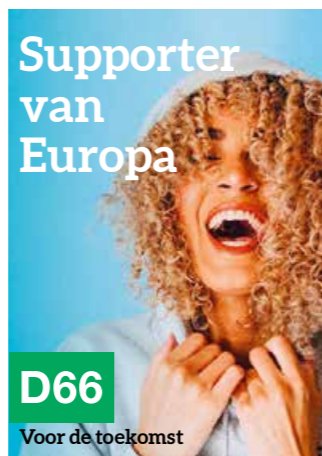

Hé, waar is dat zwarte blok gebleven op het omslag van de *Democraat*? Als nieuw lid viel het u misschien niet direct op, maar trouwe lezers zagen het uiteraard meteen: nieuwe huisstijl!

Een nieuwe fractievoorzitter, een nieuwe partijvoorzitter, een nieuwe campagneleider en nieuwe verkiezingen; dit alles vroeg om méér dan alleen deze nieuwe slogan: *Voor de toekomst*. Het vroeg om een nieuwe stijl voor de toekomst. Geen drastische veranderingen, wel mooie verbeteringen. We noemen er een paar:

- Het zal even wennen zijn, maar de zwarte blokken zult u steeds minder zien. Ze hebben hun werk geweldig gedaan de afgelopen tien jaar, maar ze waren ook erg dominant en bleken onhandig in gebruik op sociale media.
- Ook het logo is nu 'social-proof'. U moet goed kijken om het verschil te zien, maar D66 staat nu lager (bijna in het midden) in het groene logoblok. Daardoor past-ie nu ook perfect in de *profile image*-cirkels op sociale media.
- Een prachtige nieuwe letter voor onze boodschap: dag Helvetica, hallo Aleo! (Het logo zelf blijft uiteraard wel in Helvetica).
- Een nieuwe lay-out voor tekst en logo. Kijk naar de voorbeelden en u snapt het idee.
- Voor wie meer wil weten of zelf aan de slag wil: d66.nl/huisstijl

D66

Canvassen met Jan

Canvassen – langs de deuren gaan; bij mensen thuis aanbellen dus – vinden veel D66'ers nog steeds een beetje spannend. Maar campagneleider Jan Paternotte weet: waar D66 canvast, wordt meer op D66 gestemd. De *Democraat* liep een middag mee hem mee in zijn thuisstad Leiden.

tekst Jessica Hoogenboom
foto's Jeroen Mooijman

Leiden is de thuisstad van Tweede Kamerlid en landelijk campagneleider Jan Paternotte. En in Leiden werd D66 drie keer achter elkaar de grootste. "Dat ligt natuurlijk niet alléén aan het feit hier zo actief gecanvast wordt, maar het speelt zeker een rol", zegt de voormalig fractievoorzitter van D66 Amsterdam. "Je kunt aan de cijfers zien dat in wijken waar D66 veel heeft gecanvast, daar ook meer op D66 is gestemd." Ja, maar Leiden is een typische D66-stad, toch? "Zeker waar, maar je ziet dit beeld ook terug in andere gemeentes. Mooi voorbeeld: het Brabantse Dongen. Daar deed D66 vorig jaar voor het eerst mee aan de gemeenteraadsverkiezingen. Vanuit het niets haalden ze drie zetels. Drie zetels! Ik vroeg hun campagneleider, Joeri de Jong, wat ze gedaan hadden. Niets speciaals hoor, zei hij: *we zijn gewoon alle deuren langs gegaan*. Letterlijk hé: dus elk weekend de wijk in, en bij elke deur aanbellen!"

Eerste deur is altijd spannend
Tien vrijwilligers van D66 Leiden – actieve leden en raadsleden – melden zich op deze zaterdagmiddag in een café in de Havenwijk. Een woonwijk met kleine arbeidershuisjes en karakteristieke panden, net buiten het historisch stadscentrum. Campagneleider Leon Krijthe is tevreden met de opkomst. "We hebben bijna 700 leden hier, daarvan zijn er zo'n 20 tot 50 actief,

(Getrapte) verkiezingen

Op 20 maart vinden de verkiezingen voor de Provinciale Staten plaats. Verkiezingen die helaas weinig tot de verbeelding spreken: in 2015 bracht slechts 47,8 procent van de kiesgerechtigden zijn stem uit. Vragen mensen u waar de provincie nou eigenlijk over gaat? Kijk op p. 10 voor een overzicht. Vergeet ook niet te vertellen dat dit getrapte verkiezingen zijn: de verkozen Statenleden kiezen op 27 mei de nieuwe leden van de Eerste Kamer. Elke stem telt dus dubbel!

afhankelijk van de periode. Bij raadsverkiezingen krijg je bijvoorbeeld meer mensen op de been dan bij de Provinciale Statenverkiezingen. Dat leeft toch iets minder."

Het monumentenbordje naast de deur is een mooie aanleiding voor een openingsvraag

Het is koud en het miezert, maar dat mag de pret niet drukken; we trekken vol goede moed – twee aan twee – de Havenwijk in. "De eerste deur is altijd weer even spannend", zegt Paternotte, terwijl hij op de bel drukt. Helaas is er niemand thuis. De burens doen ook niet open, maar bij de derde deur is het raak. "Een heel goede middag! Wij zijn van D66 en wij gaan vandaag de deuren langs om te vragen wat mensen vinden van hun buurt en van de stad." Raadslid Susannah Herman staat al klaar met een in-gesprek-vel om te noteren wat er gevonden wordt. Maar de jongedame in de deuropening zegt: "Ehm, dit is eigenlijk niet zo'n goed moment. Ik ben met een heel belangrijk project bezig." Maar natuurlijk, zegt Paternotte, "Succes met het project!"

De hoogte in of uitbreiden

Bij het vierde huis hebben we eindelijk succes. De deur zwaait meteen open. Een jonge man met muts op en jas aan kijkt ons vragend aan. Hij wilde net weggaan, maar wil best even iets zeggen over zijn stad. "Ik snap dat er meer woningen nodig zijn, maar die hoge flats – moet dat nou?" Paternotte antwoordt: "Dat moet niet, maar je moet als stad wel keuzes maken. Als je meer woningen wilt, heb je eigenlijk maar twee opties: de hoogte in of uitbreiden." De jongeman denkt even na, en zegt: "Maar ik wil zeker niet dat de groene zone rondom Leiden wordt aangetast. Dus tja, je hebt

een punt." Hij is het volledig eens met de inzet van D66 om Nederland een groene koploper te maken op klimaatgebied. "Belangrijk om te bedenken als je gaat stemmen bij de Statenverkiezingen over een paar weken!", besluit Paternotte.

De burens hebben minder zin in een gesprek: de deur gaat open en onmiddellijk weer dicht. We horen nog net: "Niet mijn partij!". "Dank voor uw tijd en een heel fijne dag verder", zegt Paternotte tegen de dichte deur. Twee huizen verder treffen we een zeer tevreden bewoonster. "Sorry, ik heb écht geen klachten!" Maar dat hóeft ook niet, lacht Paternotte, "misschien een goed idee?" Ze denkt na. "Meer fietsplekken bij het station. Ik moet soms best lang zoeken." Raadslid Sander van Diepen heeft meteen goed nieuws: "Daar wordt aan gewerkt; er komen binnenkort vijfduizend plekken bij!"

Tijdens het vergeefs aanbellen – in een heel blokje huizen blijken de bewoners niet thuis – geeft Paternotte wat tips en weetjes. "Je moet de moed niet laten zakken als veel deuren gesloten blijven. Feit is: driekwart van de mensen is niet thuis of doet niet open. Dat calculeer je dus in. Na 30 seconde wachten, loop je gewoon door. Idealiter duurt een gesprekje drie tot vijf minuten, maar dat is ook een kwestie van aanvoelen. Enerzijds wil je zoveel mogelijk deuren langs, anderzijds: als je een leuk gesprek hebt, dan kun je natuurlijk gerust blijven staan. Nee, naar binnen gaan, raad ik niet aan. Als mensen je voor een kop koffie uitnodigen, zeg dan: mag ik ú misschien uitnodigen om eens bij óns langs te komen! Neem ook altijd word-lid-kaartjes mee, je weet maar nooit."

Monumentenstatus

Ineens zwaait er weer een deur open. Naast de deurpost zien we een monumentenbordje – een mooie aanleiding voor een openingsvraag. De jongeman vertelt enthousiast over zijn onlangs voltooide verbouwing, maar wil ook iets kwijt. "Ik vind het verkeersbeleid hier niet goed. Ik wil minder auto's en minder parkeerplekken in de binnenstad. Raadslid Amela Halilović vertelt dat er dit jaar een pilot voor een autoluwe binnenstad wordt gestart. Terwijl ze verder praten, gaat de deur waar we eerder – zonder succes – aanbelden alsnog open. De bewoonster wil iets vragen over de monumentencommissie. "Ik heb een lelijke kunststof voordeur die ik graag zou willen vervangen door een mooie houten deur, die beter

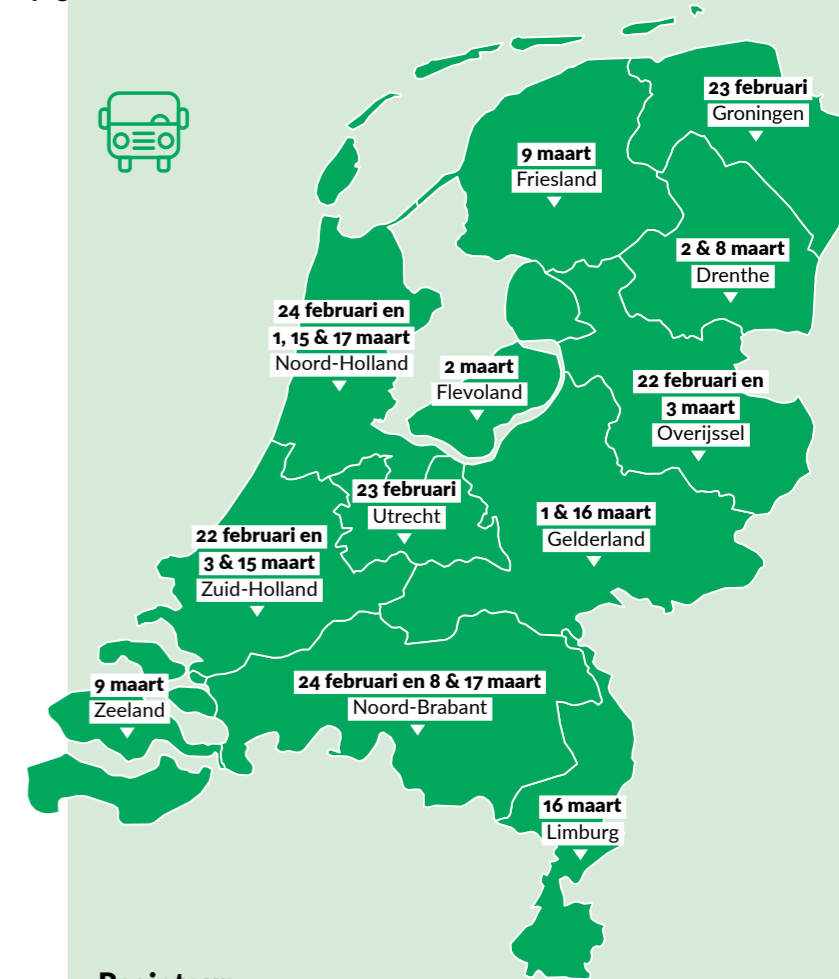

past bij dit pand. Maar die moet aan zulke hoge eisen voldoen, dat ik het plan heb opgegeven. Dan schiet zo'n commissie zijn doel voorbij, toch?" Ze dankt ons hartelijk als we de vraag noteren ter bespreking voor de fractie.

We eindigen – anderhalf uur en flink wat gesprekken later – in het café waar we begonnen. Even opwarmen, biertje drinken en gezellig napraten. "Ik zag er een beetje tegenop", zegt een vrijwilliger die vandaag voor het eerst canvaste. "Ik vind het zelf namelijk helemaal niet prettig als er vreemden aanbellen. Maar ik heb echt leuke gesprekken gehad! Dus de volgende keer dat er bij mij wordt aangebeld, zal ik niet meer meteen roepen dat ik geen tijd heb." ■

10 canvas-tips van Jan

- Wees niet bevreesd:** de meeste mensen vinden het namelijk heel erg leuk als er naar hun mening wordt gevraagd. En zo niet: op naar de volgende deur!
- Kies een goed moment:** bijvoorbeeld een vrijdag- of zaterdagmiddag. Bel niet aan als het donker is of tijdens etenstijd (of erger: tijdens een belangrijke voetbalwedstrijd).
- Kies een goede wijk:** in de aanloop naar verkiezingen is dat een wijk waar veel op D66 wordt gestemd. Want: je wilt mensen naar de stembus krijgen en twijfelaars over de streep trekken.
- Ga altijd in koppels:** liefst met meerdere koppels tegelijk door één straat. Dat is gezelliger en samen weet je altijd meer dan alleen.
- Bedenk een concrete (openings)vraag:** denk aan een vraag die relevant of actueel is voor de buurt of voor de aankomende verkiezingen. Zoals: "Hoe bevalt de nieuwe busverbinding?"
- Vergeet je flyers niet:** of neem 'in-gesprek-met'-vellen mee en vraag om een goed idee voor de gemeente.
- Campagnejasje aan of niet:** bij voorkeur aan, zo ben je goed herkenbaar. Voel je je daar niet prettig bij? Een D66-tas of -sjaal kan natuurlijk ook.
- Wees vrolijk en voorkomend;** besef dat je op dat moment hét gezicht van de partij bent.
- Luister goed:** het is helemaal niet erg als je iets niet weet, want canvassen draait vooral om je gezicht laten zien en luisteren naar wat mensen vinden.
- Toch een moeilijke vraag?** En is er geen raadslid of Statenlid in je canvasteam die daar iets vanaf weet? Noteer de vraag en zeg dat je het doorgeeft. Of geef het mailadres van de fractie.

Regiotour

In de aanloop naar de Provinciale Statenverkiezingen op 20 maart organiseert D66 een regiotour. Vier weekenden lang rijden er twee campagnebusjes – gevuld met enthousiaste Kamerleden en vrijwilligers – door het land die onze afdelingen ondersteunen bij het canvassen en in-gesprek-met-acties. Op deze kaart ziet u op welke dag we in welke regio zijn. Op 18, 19 en 20 maart rijden we door het hele land!

Meedoen?

- Ga naar MijnD66.nl en klik op: 'Doe mee' → 'Campagne voeren' en vul het contactformulier in
- Of ga naar MijnD66.nl en klik op 'Wie is wie' en neem zelf contact op met de campagneleider in uw afdeling of regio
- Liever zoeken via de website? Vind uw afdeling op: d66.nl/partij/d66-in-het-land
- Of mail naar het landelijke campagneteam: campagne@d66.nl

Geen tijd (of zin) om de straat op te gaan, maar wilt u onze campagnes wel steunen? Doneer!

Ga naar crowdfunding.d66.nl en steun een van onze acties. Bijvoorbeeld onze gloednieuwe landelijke campagnespots voor tv en online. Want hoe meer donaties, hoe vaker we de spot kunnen laten zien in de aanloop naar de verkiezingen!

ondertussen in... Drenthe

In de aanloop naar de Provinciale Statenverkiezingen, reist redacteur Reyer van der Vlies af naar Drenthe. D66-lijsttrekker Anry Kleine Deters neemt hem mee naar het Bargerveen, een bijzonder natuurgebied aan de grens met Duitsland, om te laten zien hoe je problemen kunt oplossen door buiten het kader – of in dit geval: buiten de grenzen – te denken.

tekst & foto Reyer van der Vlies

De zonnige serre aan het huis van Anry Kleine Deters in Emmen-Zuid is dezer dagen het hart van D66 Drenthe. Hier ontvangt de oud-wethouder – zelf geboren en getogen in Drenthe – overigens al jaren D66'ers om te vergaderen. Maar nu draait alles om de campagne voor de Provinciale Statenverkiezingen die plaats vinden op 20 maart. Kleine Deters werd vorig jaar verkozen tot lijsttrekker en is volop bezig met de voorbereidingen. “Alleen al aan Kieskompas was ik zes uur kwijt.”

Sinds 1994 in de Drentse politiek

Ons gesprek is nauwelijks begonnen als de telefoon gaat. De politiek secretaris wil weten of de pers welkom is bij de nieuwjaarsreceptie van D66 Drenthe, en of Anry ingaat op haar uitnodiging om mee te werken aan een documentaire over sterke vrouwen in de Drentse politiek. Kleine Deters: “Sprakmakende vrouwen! Dat is weer heel wat anders.” Vanzelfsprekend is de pers welkom op de receptie. Ook wil ze zo snel mogelijk contact met de lokale D66-afdelingen, want: “Campagnevoeren doe je samen”. Bovendien is de nauwe samenwerking tussen gemeenten en provincie eigen aan de Drentse politiek, zal ze later in het gesprek nog eens benadrukken.

D66 in Drenthe

De Provinciale Statenfractie van D66 in Drenthe heeft 4 van de 41 zetels. Provinciale Staten en het College van Gedeputeerde Staten (VVD, PvdA, CDA en ChristenUnie) worden voorgezeten door Commissaris van de Koning Jetta Klijnsma (PvdA).

drenthe.d66.nl

Voordat we op pad gaan, vertelt ze over haar betrokkenheid bij de Drentse politiek, waarin ze al sinds 1994 actief is. Eerst als gemeenteraadslid in Emmen en later als wethouder in Emmen, Westerveld en tot vorig jaar in Assen. Er waren perioden dat ze dacht dat de politiek achter haar lag, om later toch weer terug te keren. De ambitie was er nooit, zegt ze, maar steeds als de partij haar benaderde, besloot ze verantwoordelijkheid te nemen. Makkelijk was dat niet altijd. “Ik wil graag doorpakken, maar sommige politici spelen liever spelletjes. Die spelletjes moet je onderkennen, er afstand van nemen en op inhoud blijven reageren.”

Meer vrouwen, nieuw elan

Met de verkiezingen in aantocht wil de ervaren bestuurder investeren in nieuw elan. Van de eerste tien kandidaten op de lijst van D66 Drenthe hebben er acht geen politieke ervaring. Dat vraagt om extra scholing, maar biedt ook kansen. “Ik leer ze te denken vanuit hun eigen overtuiging, dan zit je altijd goed.” Bovendien zijn zeven van hen vrouw. Of de Drentse politiek een mannenbolwerk is? “Dat was het niet altijd, maar is het helaas wel weer geworden. Tot de komst van Mieke Damsma als burgemeester van Midden-Drenthe (zie interview met Damsma in de vorige editie, red.) waren er hier bijvoorbeeld geen vrouwelijke burgemeesters meer.” Aan de lijst van Kleine Deters zal het in elk geval niet liggen.

Energie is een belangrijk thema in de campagne voor de aankomende verkiezingen. Anry Kleine Deters neemt me vandaag daarom mee naar het Bargerveen, een bijzonder natuurgebied aan de grens met Duitsland, om te laten zien hoe je problemen kunt oplossen door buiten het kader – of in dit geval: buiten de grenzen – te denken. Bij aankomst laat ze eerst trots de nieuwe schaapskooi van Staatsbosbeheer zien, die vorig jaar door Koning Willem-Alexander werd geopend. Naast de schaapskooi, die onderdak biedt aan ruim duizend schapen, staat een hypermodern café-restaurant annex informatiecentrum: oude en nieuwe functies gaan hier zij aan zij. Even verderop wijst ze op een aantal hekken, bedoeld om de schapen te beschermen tegen een teruggekeerde bewoner van Drenthe: de wolf. “Het kost meer geld om schade van de wolf te bewijzen en te vergoeden, dan te investeren in preventieve maatregelen.”

Duitse windmolens

De energietransitie naar duurzame energie is waarschijnlijk nergens zo ‘zichtbaar’ als hier. We staan in een zeldzaam, voormalig moerasgebied waar het veen niet overal is afgegraven. Vijftig jaar geleden ontfermde Staatsbosbeheer zich over het hoogveen dat nog over was. Het Bargerveen is nu 2100 hectare groot. Hier en daar is het vroegere graafwerk nog goed te zien, maar Staatsbosbeheer doet zijn best om van het gebied weer ‘natte natuur’ te maken, bijvoorbeeld door waterbuffers aan te leggen, legt Kleine Deters uit.

Deze natuur, die tot diep in de twintigste eeuw zo belangrijk was voor de Nederlandse energievoorziening, staat in schril contrast tot de windmolens aan de Duitse zijde van het hoogveengebied – die daar al bijna twintig jaar staan. Kleine Deters: “De Nederlandse overheid wil in het veenkoloniale gebied ook windmolens plaatsen. Daarvoor is nul draagvlak; er dreigt een volksopstand te ontstaan. Zelfs de AIVD kwam eraan te pas.”

“De overheid wil in het veenkoloniale gebied windmolens plaatsen. Daarvoor is nul draagvlak; er dreigt een volksopstand te ontstaan”

De plannen zijn niet alleen omstreden, maar volgens Kleine Deters ook kortzichtig. Ze legt uit dat de Duitse windmolens nog in goede staat zijn, maar dat de subsidie ervoor na twintig jaar stopt. Dat betekent dat ze binnenkort niet langer kostendekkend zijn. “De Duitse eigenaar moet de windmolens dan wellicht slopen, terwijl Nederland op datzelfde moment het veenkoloniale gebied zou verkwanselen om nieuwe te plaatsen. Dat moet anders kunnen, bijvoorbeeld door de Duitse windmolens te kopen.”

Grensoverschrijdend en creatief denken

Net als in (Oost-)Drenthe, moet de Nederlandse overheid meer grensoverschrijdend denken, zegt Kleine Deters. Zeker als het gaat over initiatieven voor duurzame energie die hier niet altijd mogelijk zijn, omdat het Nederlandse energienetwerk daar niet op berekend is. Ze noemt het voorbeeld van een lokale voetbalvereniging die geen zonnepanelen kon plaatsen. De netbeheerder weigerde de panelen aan te sluiten op het elektriciteitsnet vanwege een capaciteitstekort. “Terwijl de Duitsers veel verder zijn. Waarom sluiten we de gemeente of provincie niet aan op hun netwerk?” Bij de parkeerplaats van het natuurgebied staat een laadpaal voor elektrische auto's. Kleine Deters pleit ervoor dat de overheid zich inzet om duurzame energie bereikbaar en betaalbaar te maken. Volgens haar zijn er in het verleden veel kansen gemist en denkt de overheid te weinig in creatieve oplossingen. Als voorbeeld noemt ze de asbestdakenregeling. Eigenaren van Drentse boerderijen met asbest in hun daken konden subsidie krijgen om hun daken te vervangen. “De overheid had toen kunnen zeggen: *dan krijgen al die daken zonnepanelen*. Maar dat is helaas niet gebeurd – een gemiste kans, wat mij betreft.”

Duurzaam naoberschap

D66 Drenthe zet zich in voor nieuwe energie en voor een nieuwe economie. “Het gaat dan ook om nieuwe energie tussen mensen”, benadrukt Kleine

Deters. “De tijd van de bevoogdende overheid is echt voorbij.” Ze doet een beroep op de eigen kracht én verantwoordelijkheid van Drentenaren om de energietransitie vooruit te helpen. Volgens haar is dat in Drenthe bij uitstek goed mogelijk. Er is een sterke onderlinge gemeenschapszin in deze regio; *naoerschap* – noemen Drentenaren het zelf. Als voorbeeld noemt Kleine Deters de energiecorporaties die nu al te vinden zijn in sommige dorpen. “Mensen slaan de handen ineen om een doel te bereiken, bijvoorbeeld door gezamenlijk in zonnepanelen te investeren. Hier werken mensen van oudsher veel samen om iets te bereiken – dat ging tot aan de jeneverstokerijen toe. Nu kan dat ook met nieuwe energie.”

“Lokale en regionale overheden zijn hier van nature gericht op samenwerken. De machtsverhoudingen liggen daarom ook heel anders”

Hoe belangrijk – grensoverschrijdende – samenwerking hier is, blijkt wel als we onderweg langs de werkzaamheden aan de waterbuffer van het Bargerveen rijden. Op een groot bord staan alle overheden die aan het project meewerken; een flink aantal Nederlandse én Duitse overheden, waaronder de Duitse deelstaat Nedersaksen. Zo zou het vaker mogen gaan, als het aan Kleine Deters ligt. “Lokale en regionale overheden zijn hier van nature gericht op samenwerken. Zonder elkaar bereiken zij niets. De machtsverhoudingen liggen hier daarom ook heel anders dan op andere plekken in ons land.”

Op de terugweg naar Emmen geeft de Drentse lijsttrekker nog een boodschap aan Den Haag mee. De blik is volgens haar te vaak en te veel op de grote steden in de Randstad gericht. “De verhoudingen liggen scheef. Drenthe moet het met aanzienlijk minder geld doen, maar heeft het vaak moeilijker. Hier vecht men telkens weer voor elke cent.” Het is volgens haar dan ook niet vreemd dat Drentenaren “een beetje anarchistisch” zijn. Tegelijkertijd is ze er trots op dat er in Drenthe heel veel mogelijk is. Indien D66 na 20 maart de kans krijgt, geldt dat wat Anry Kleine Deters betreft ook voor duurzame energie. ■

Waarom stemmen op 20 maart?

Veel kiezers gaan op 20 maart naar de stembus vanwege het belang van de Eerste Kamerverkiezingen: de nieuw gekozen Statenleden kiezen op 27 mei de nieuwe leden van de Eerste Kamer. Maar de Provinciale Statenverkiezingen gaan in de eerste plaats over de provincies. Wat doet deze bestuurslaag nu eigenlijk precies?

De provincie:

- bepaalt of steden en dorpen kunnen uitbreiden en waar bedrijventerreinen en kantorenparken mogen worden aangelegd. Dit staat in de Wet ruimtelijke ordening;
- bepaalt waar wegen, spoorwegen, scheepvaartverbindingen, industriegebieden, agrarische en natuurgebieden en recreatieve voorzieningen komen. Daarvoor maakt de provincie zogeheten structuurplannen. Gemeenten houden hier rekening mee bij het maken van hun bestemmingsplannen;
- is verantwoordelijk voor de aanleg en het onderhoud van provinciale wegen, fietspaden en bruggen;
- zorgt voor schoon zwembadwater en veilige routes voor vrachtwagens met gevaarlijke stoffen. Dit staat in de nationale milieuwetgeving;
- realiseert nieuwe natuur en behoudt huidige natuur;
- houdt toezicht op de naleving van milieuwetten voor lucht, bodem en water. Daarnaast gaat de provincie verontreiniging tegen, bijvoorbeeld door bodemsanering;
- zorgt dat op elke plek in de provincie binnen 15 minuten een ambulance ter plaatse kan zijn;
- houdt toezicht op de waterschappen;
- houdt toezicht op de gemeenten. De gemeenten laten elk jaar hun begroting en jaarrekening goedkeuren door het college van Gedeputeerde Staten.

Bron: politiekeamtsdragers.nl/bestuurslagen/provincie

Kies voor de toekomst

D66
drenthe

Zoals in elke vereniging, bloeit ook bij D66 regelmatig iets moois op tussen actieve leden. In dit nummer portretteren we Tjoek Korenromp en Blanca de Louw uit Deventer, die elkaars naam kunnen aankruisen bij de aankomende verkiezingen op 20 maart.

tekst & foto Jan Remmert Fröling

Jullie zijn allebei nogal druk met D66, begrijp ik?

Tjoek - “Zeker! Blanca is secretaris van D66 Salland én ze is kandidaat voor de Provinciale Statenverkiezingen in Overijssel...”

Blanca - “... en Tjoek is fractievoorzitter in Deventer én hij is kandidaat voor Water Natuurlijk bij de waterschapsverkiezingen. We kunnen elkaars naam dus aankruisen, haha.”

Hoe hebben jullie elkaar leren kennen?

Tjoek - “Bij de Jonge Democraten. We hadden allebei een bestuursfunctie bij de JD Stedendriehoek (*Deventer, Apeldoorn en Zutphen, red.*) en ik vond dat ze er bijzonder uitsprong, met haar sterke mening.”

Blanca - “Ja, ik weet het; ik moet leren om de nuance en de rust te zoeken – om een beter politicus te worden. Tjoek is iemand die me daarbij goed helpt en die me daar steeds op wijst. Soms is dat best lastig, want als je koppig bent en een sterke mening hebt dan is het wel eens moeilijk feedback te ontvangen. Maar met zijn hulp ben ik daar de afgelopen anderhalf jaar behoorlijk in gegroeid.”

Tjoek - “De JD in Twente heeft veel mannelijke leden met een technische achtergrond – studenten aan de TU Twente – en met een vaak wat technocratische manier van denken. Blanca is een voorvechter van vrouwenrechten en die slaat

daar soms behoorlijk op aan. Als je dan in een groep zit die dat op een eigen manier interpreteert, dan loopt dat soms uit op felle discussies. Voor mij was dat de aanleiding om Blanca even te appen om haar een hart onder de riem te steken. Zo raakten we samen aan de praat.”

En wanneer sloeg de vonk over?

Blanca - “In april 2017 zijn we begonnen met daten en drie maanden later was het officieel. Sinds mei 2018 wonen we samen, hier in Deventer. Van de eerste afspraak kan ik me herinneren dat ik zó zenuwachtig was dat ik niet ineens wist hoe ik hem zou begroeten: met een knuffel, met een hand of met drie kussen. Toen ik hem op het station ontmoette, was ik zo in paniek dat ik geen van de drie opties deed, hem gewoon voorbij liep en zei: *Kom je mee?* Een vreemde eerste indruk! Daarna zijn we samen de stad ingedoken en is het gelukkig allemaal toch goed gekomen.”

OPROEP:

Heeft u uw partner ook leren kennen bij D66? En willen jullie samen geportretteerd worden in de *Democraat*? Stuur een mail met uw contactgegevens naar: democraat@d66.nl

Senator van Nu

In 2015 werd **Annelien Bredenoord** senator voor D66; vorig jaar kozen de leden haar tot lijsttrekker voor de aankomende Eerste Kamerverkiezingen. Op de eerste, drukke werkdag na haar zwangerschapsverlof maakt ze ook meteen even tijd voor een gesprek met de *Democraat*. “Wij belichamen de Familie van Nu, waar D66 zo hard voor heeft gestreden.”

Annelien Bredenoord (rechts) met echtgenote Ayla Schneiders tijdens de eerste Canal Pride in Utrecht in 2017

tekst **Reyer van der Vlies**

Tijd om rustig aan het werk te gaan, is er niet: op haar eerste werkdag in de senaat vindt het debat over integriteitsregels voor Eerste Kamerleden plaats, waar recent veel over te doen was. De uitkomst van het debat is dat de Eerste Kamer een gedragscode gaat opstellen voor haar leden en dat nevenfuncties en geschenken bijgehouden zullen worden in een openbaar register. Wat vindt lijsttrekker Annelien Bredenoord van de ‘dubbele pet’ die senatoren soms op hebben? “Ik denk dat de Eerste Kamer laks is geweest met het agenderen van dit onderwerp. Het debat gaat over de geloofwaardigheid en het gezag van het instituut. Onze D66-fractie heeft jaren geleden al zo’n gedragscode opgesteld. De Eerste Kamer heeft als geheel ook duidelijke regels nodig, blijkt zowel uit extern als intern debat. Tegelijkertijd is het heel goed dat Eerste Kamerleden maatschappelijk actief zijn. Het is juist de kracht van senatoren dat zij – anders dan Tweede Kamerleden – hun functie parttime uitoefenen. Dat ze ook elders actief zijn en hun inkomen verdienen. Dat betekent namelijk dat zij de samenleving vier dagen per week vanuit een ander perspectief zien. Maar tegelijk ben je wel elke dag óók senator. Het is dus belangrijk dat de functies goed te scheiden zijn. Als woordvoerder zorg ga ik bijvoorbeeld niet in de raad van toezicht van een zorginstelling zitten. Als wetenschapper publiceer ik echter wel over dit onderwerp.”

Geïnspireerd door Hannah Arendt

Naast lijsttrekker en vicevoorzitter van de Eerste Kamerfractie van D66, is Annelien Bredenoord hoogleraar Ethiek van Biomedische Innovatie aan de Universiteit Utrecht en het UMC Utrecht. De belangstelling voor ethiek en levensbeschouwelijke kwesties was van jongs af aan aanwezig. Ze groeide op in een vrijzinnig-protestants gezin en studeerde theologie en politicologie (“een uit de hand gelopen hobby”) aan de Universiteit Leiden. Tijdens haar studie was ze student-assistent aan het Leids Universiteit Medisch Centrum, waar ze na haar studie docent medische ethiek werd. Sindsdien is ze werkzaam op het snijvlak van ethiek en medische innovatie.

Bredenoord combineert academische inzichten met maatschappelijke vragen. Ze laat zich inspireren door filosofen als Hannah Arendt en John Rawls, terwijl ze naar de praktijk kijkt en zich als Eerste Kamerlid sterk maakt voor de praktische betekenis van wetgeving. “Iemand als Hannah Arendt was niet alleen een politiek denker, maar zelf ook maatschappelijk actief.

“Het is juist de kracht van senatoren dat zij hun functie parttime uitoefenen en ook elders actief zijn”

EK2019 Toekomstgericht team

Op 27 mei 2019 kiezen de nieuwe leden van de Provinciale Staten (en die van de kiescolleges op Bonaire, Sint Eustatius en Saba) de nieuwe leden van de Eerste Kamer. D66-leden konden tot en met 5 februari hun stem uitbrengen over het lijstadvies. 4538 leden deden dat. Daaruit volgt deze kandidatenlijst:

1. Annelien Bredenoord
2. Joris Backer
3. Alexandra van Huffelen
4. Petra Stienen
5. Boris Dittrich
6. Henk Pijlman
7. Paul Schnabel
8. Carla Moonen
9. Peter van der Voort
10. Carinne Elion-Valter
11. Ed Kronenburg
12. Bas Werker
13. Mark Sanders
14. Anne Meuwese
15. John Bolte
16. Willemijn Aerdts
17. Aart Karssen
18. Paul Breitbarth
19. Boris Kocken
20. Jan Engels
21. Jan-Koen Sluijs
22. Agaath Dekker-Groen
23. Anneke Wijbenga
24. Jeroen Hageman

D66 heeft momenteel (sinds juni 2015) tien leden in de Eerste Kamer.

Ze nam haar verantwoordelijkheid voor de samenleving. Daar streef ik zelf ook naar. Ik vind dat het debat in de Eerste Kamer best academisch mag zijn, als dat leidt tot de juiste vragen en tot het met een scherp oog naar wetgeving kijken. Zo heb ik Rawls geciteerd bij de behandeling van het VN-Gehandicaptenverdrag. Zijn theorie over een rechtvaardige samenleving maakt duidelijk waarom het belangrijk is dat we de drempels wegnemen die voorkomen dat gehandicapten kunnen meedoen aan de samenleving. Bij een wetsvoorstel over medisch wetenschappelijk onderzoek wist ik wat dat voor patiënten betekende, omdat ik lid ben van een ethische toetsingscommissie. Daar heb ik de minister vragen over gesteld. Zo combineer je theorie en praktijk.”

Is D66 té pragmatisch?

D66 krijgt soms de kritiek dat de partij te pragmatisch zou zijn, en zich niet of te weinig bezig houdt met ethiek en moraal. Is Bredenoord het met die kritiek eens? “We moeten het feit dat D66 bereid is om samen te werken met andere partijen, en dus ook om compromissen te sluiten, niet verwarren met pragmatisme. D66 onderstreept juist belangrijke waarden. Denk aan onze standpunten over kansengelijkheid, individuele vrijheid, emancipatie en de Europese Unie als waardengemeenschap. Dat zijn niet zomaar standpunten; dat zijn belangrijke waarden. En daar staat de partij ook echt voor. Of denk aan vragen over de autonomie van het individu en de omgang met nieuwe technologie. Bij pragmatisme denk ik eerder aan technocratie, terwijl D66’ers ook vanuit waarden nadenken over wat ‘goed’ is. Dat wil ik graag meer uitdragen.” Terloops merkt Bredenoord op dat het een misverstand is dat de Eerste Kamer alleen maar ‘technisch’ naar wetsvoorstellen zou kijken. “De Eerste Kamer is altijd al politiek geweest. Ook als je de rechtmatigheid, proportionaliteit en de uitvoerbaarheid van een wet toetst – de taak van de Eerste Kamer – maak je altijd keuzes in wat je belangrijk vindt. Het gaat steeds om het stellen van prioriteiten, om het geven van waardeoordelen.”

Twee moeders, twee vaders

De geboorte van zoon Luca heeft voor Bredenoord opnieuw onderstreept hoe belangrijk het is om na te denken over de grote vragen van deze tijd, zoals het klimaat, de omgang met technologie en kansengelijkheid. Ze ondervindt in haar eigen leven hoe belangrijk de waarden van D66 zijn. “Op 1 juli ben ik getrouwd met Ayla (*Schneiders, D66-Statelid in Utrecht, red.*). Dankzij nieuwe wetgeving kon zij de juridische moeder van Luca worden.

Hoogleraar Annelien Bredenoord tijdens haar oratie 'Kan ethiek de biomedische wetenschap redden?' op 2 maart 2018

foto Sebastiaan ter Burg

Naast twee moeders heeft Luca ook twee vaders; hij is regelmatig bij hen, bijvoorbeeld als ik op dinsdag in de Eerste Kamer ben. Eigenlijk belichamen wij de Familie van Nu, waar D66 zo hard voor heeft gestreden. Mijn politieke agenda en mijn privéleven vallen op dit punt geheel samen.”

Naast maatschappelijk en politiek actief is Bredenoord ook een bekend gezicht binnen de vereniging: tijdens campagnes, op congressen, bij lezingen en het Els Borst Netwerk, op de D66-boot tijdens de Gay Pride. Bredenoord: “Ik doe misschien heel veel, maar ik vind het allemaal heel maatschappelijk relevant én heel leuk. Zo ben ik sinds vorig jaar ook voorzitter van de raad van toezicht van het Metropole Orkest. Ik ging altijd al naar hun optredens, dus hoe vet is dat?! Ja, het lukt me redelijk goed om mijn werk en privéleven te combineren. Maar sinds mijn zwangerschap is er wel wat veranderd. Tegenwoordig ben ik ’s avonds vaker thuis, wat ons eigenlijk heel goed bevalt. We zien elkaar nu veel meer. Ik kijk overigens wel heel kritisch naar wat ik wel en niet doe. Als ik me ergens hard voor maak, moet het maatschappelijk relevant zijn of ik moet er gewoon heel veel lol in hebben.” ■

Familie van Nu

De ‘familie van nu’ ziet er anders uit dan vroeger. Alleenstaanden, ongehuwd samenwonenden, eenoudergezinnen en meeroudergezinnen zijn geen uitzondering meer. Maar de wetgeving heeft geen gelijke tred gehouden met deze ontwikkelingen. D66 vindt een herijking van die wetgeving daarom belangrijk. Lees meer op: d66.nl/familie-van-nu

Voor een schone toekomst

Sinds oktober vorig jaar is de zelfbenoemde “groene radicalo in de coalitie” Rob Jetten voorzitter van de Tweede Kamerfractie van D66. Redacteur Jan Vincent Meertens sprak met hem over leiderschap, (de relatie tussen) sport en politiek, zijn jeugd én over de toekomst.

tekst **Jan Vincent Meertens**
foto **Jeroen Mooijman**

Rob Jetten is nog in gesprek, dus ik krijg de gelegenheid om de prachtige fractiekamer eens goed te bekijken. Hier droeg Alexander Pechtold op 9 oktober 2018 zijn “ongebruikte voorzittershamer” over aan zijn fractiegenoot. Even later wandelt hij naar binnen – stevige handdruk, zelfverzekerd en innemend. “Kom, laten we in mijn kamer gaan zitten.” De fraaie hoekkamer met uitzicht op het Plein, waar, zoals nergens anders in Nederland, de paden van burgers en politici elkaar de hele dag door kruisen. Jetten: “Ja, en dan ben je plotseling een BN’er. De eerste week was een gekkenhuis, met al die media-aandacht. Je wordt op straat herkend, alles wat je zegt of doet als fractievoorzitter ligt onder een vergrootglas. Daar moest ik wel aan wennen.”

Scoren en meeverdedigen

Het was niet alleen wennen voor hem, maar ook voor de fractie; de meeste Kamerleden werden lid in de periode dat Alexander Pechtold partijleider was (2006-2018). Jettens eerste prioriteit was ervoor te zorgen dat het 19-koppige team een stabiele coalitiefractie zou blijven, vertelt hij. Hij hield daartoe veel één-op-één-gesprekken en organiseerde een fractieweekend om “de teamopstelling te bepalen”. Hij spreekt regelmatig in sportjargon, als we het hebben over de fractie en over politiek in het algemeen. Niet zo verwonderlijk, aangezien Jetten ooit op hoog niveau atletiek beoefende – hardlopen doet hij trouwens nog steeds. 400 meter was zijn specialisatie. Hij stond vijf dagen per week op de atletiekbaan om te trainen en liep elk weekend wedstrijden in het hele land. Tijdens de wedstrijden voor het Nederlands Kampioenschap Junioren stond hij regelmatig op het podium. In zijn voetbalteam UDI’19 was hij meestal voorstopper of rechts-half. De bal heroveren en terugbrengen; het scoren liet hij graag aan anderen. Binnen de fractie kun je ook spreken van een opstelling, zegt Jetten. “Ja, ik ben de aanvoerder en ik ga dus met m’n gezicht naar buiten om het D66-verhaal te vertellen. Maar het is ook mijn taak om de anderen in de spotlights te zetten. Ik ben nog steeds een middenvelder, die soms scoort en regelmatig meeverdedigt. Maar ik ben ook niet bang om in de vuurlinie te gaan staan. Als ik moeilijke dingen moet verdedigen, doe ik dat, maar ik vind het ook een sport om te zien op welke punten we net even wat meer afstand moeten nemen van het kabinet of van de coalitiefracties.”

interview

Eigen verhaal blijven vertellen

Hij probeert niet teveel opgeslokt te raken door het coördineren en afstemmen tussen de fracties. “In het regeerakkoord staan harde afspraken en wij moeten erbovenop zitten om onze belangen bij het kabinet zeker te stellen én daarbij ook onze eigen bewindslieden controleren. Dat controleren past bij ons; het gaat over de inhoud.”

“De fractie moet blijven agenderen. Dat hebben we het afgelopen jaar te weinig laten zien, dat hoor ik ook terug van onze leden”

Tegelijkertijd moet de fractie blijven agenderen, zegt hij. “We hebben een eigen verkiezingsprogramma, duidelijke waarden en vergezichten. Het regeerakkoord is een stap in de goede richting, maar we moeten onderscheidend blijven. Dat hebben we het afgelopen jaar te weinig laten zien, vind ik. En dat hoor ik ook terug van onze leden in het land.”

Want naast het intensieve teamwerk binnen de fractie, ging Jetten ook meteen de vereniging in. Hij bezocht alle regio’s, zodat leden en bestuurders kennis met hem konden maken. “Veel mensen vroegen me: *Als ik op straat met mensen praat, ben ik dan D66 aan het verdedigen of het kabinet?* Dan zeg ik dat we allemaal geworsteld hebben met het goedpraten van moeilijke besluiten waar we het soms helemaal niet mee eens zijn. Maar door die intensieve formatie van zeven maanden hebben we het regeerakkoord heel stevig in de hand moeten houden, bij alles wat we deden. We mogen trots zijn op dit regeerakkoord, maar je hoeft het compromis niet uit te dragen als het allerbelangrijkste voor D66. We moeten ons eigen verhaal blijven vertellen.”

Harde werkers, veel gezelligheid

In het ouderlijk huis, in het Brabantse Uden, was discussie over politiek net zo belangrijk als sport, vertelt Jetten. “Ik zat vanaf m’n tiende ’s ochtends al de krant te lezen en we hadden allemaal een mening.” Hij groeide op in een familie waarin zowel ondernemerschap als de publieke zaak een rol speelde. *Doe altijd je uiterste best*, kreeg hij van kinds af aan mee. Zijn

grootouders waren ondernemers: installatietechniek, de horeca, een slijterij, een tabakszaak en de nog altijd bekende molen van Jetten in Uden. Zijn vader werkt in het onderwijs, zijn moeder in de zorg. Net als zijn jongere zus, op wie hij enorm trots is. “Ze is begonnen op het vmbo en haalde uiteindelijk een hbo-diploma, een echte stapelaar. Ze werkt nu in de zorg voor mensen die thuis wonen maar hele intensieve ondersteuning nodig hebben. Als ze dan vertelt over haar werk, denk ik: *Jeetje, m’n kleine zusje doet eigenlijk veel moeilijker werk dan ik!*” Harde werkers, de familie Jetten, maar niet zonder gezelligheid. “We waren altijd met het hele gezin actief: op de sportclub en in verenigingen. We gingen met meerdere gezinnen uit de familie op vakantie, er was veel gezelligheid en saamhorigheid.”

Balans vinden

Hoewel hij pas 31 jaar is – “ja, daar ging het vaak over, die eerste paar weken” – brengt Jetten veel relevante ervaring mee, zowel binnen de partij als vanuit het maatschappelijk middenveld. Hij was voorzitter van de Jonge Democraten (JD), raadslid en fractievoorzitter voor D66 in Nijmegen en, tot zijn Kamerlidmaatschap in 2017, werkzaam bij spoorbeheerder ProRail. “Ik was eerst adviseur, en later regiomanager van Noord- en Oost-Nederland. Als ik dat werk niet had gedaan, had ik hier nu niet als fractievoorzitter gezeten. Ik gaf leiding aan een team van veertig man. Daar heb ik van alles meegeemaakt: scheidingen, doodzieke kinderen en een overleden medewerker, waarbij ik door de kinderen werd gevraagd als enige te spreken op de begrafenis. Die functie was een heel belangrijke ervaring voor mij.”

Wat is op dit moment zijn grootste uitdaging, als fractievoorzitter? “Ik ben iemand van de inhoud en wil alles in detail weten. Maar ik moet in mijn nieuwe rol als fractievoorzitter over zoveel onderwerpen een mening hebben. Ik zoek daarin nog de balans. De balans tussen volledige dossierkennis en overzicht. Dat is nu mijn grootste uitdaging.”

In 2006 – het verkiezingsjaar waarin D66 in de peilingen op nul zetels stond, en Alexander Pechtold als lijsttrekker werd gekozen – werd de zestienjarige Jetten lid van de Jonge Democraten én van D66. Twee jaar eerder kwam hij voor het eerst in aanraking met de (lokale) politiek. Hij weet het nog goed: het was vlak na de moord op filmmaker Theo van Gogh; nog diezelfde week werd er in Uden een islamitische basisschool in brand gestoken. Dat greep hem enorm aan. “Ik organiseerde samen met klasgenoten een stille tocht, waarna ik mocht spreken in de gemeenteraad.” Aan het einde van zijn middelbareschooltijd kwam hij uit de kast. “Dat was niet makkelijk. Ik zag en hoorde dat D66 steeds benadrukt dat iedereen zichzelf moet kunnen zijn. Toen dacht ik: *dat is mijn partij.*”

Modernisering van de democratie

Jetten ziet dat steeds minder mensen lid worden van een politieke partij en bovendien ook minder bereid zijn om actief te worden. “Dat vind ik zorgelijk. Want tegelijkertijd zie je dat mensen wél gehoord willen worden.” Hij ziet dan ook graag dat een groot aantal van de aanbevelingen uit het recente rapport van de commissie-Remkes doorgevoerd worden (zie ook p. 18). “De commissie heeft aangetoond dat Nederland een goed parlementair stelsel heeft, maar dat er ook risico’s zijn. Een derde van de Nederlanders voelt zich minder vertegenwoordigd en een grote groep is zelfs volledig afgehaakt, terwijl diversiteit

interview

juist de kracht van het Nederlandse parlement is. We moeten deze analyse dus heel serieus nemen.” Dat geldt niet alleen voor de politiek als geheel, maar ook voor D66, zegt Jetten. Honderden leden hebben vorig jaar bijgedragen aan de bestuursresolutie *Democratie van Nu*, die tijdens het najaarscongres werd aangenomen. Veel van deze voorstellen staan ook in het commissierapport – waaronder het bindend correctief referendum. “We moeten ervoor zorgen dat dit rapport niet in de politieke la verdwijnt, want we kunnen niet doorgaan op de huidige weg.” Jetten ziet het rapport overigens als een bescheiden revanche voor de partij. “Ik heb het wetsvoorstel tot intrekking van de Wet raadgevend referendum destijds zelf moeten verdedigen. Mijn eerste grote Kamerdebat en meteen het minst leuke wat ik het afgelopen jaar heb moeten doen. Ik voel daarom een grote verantwoordelijkheid om voorstellen te doen waarmee we de modernisering van de democratie voor elkaar kunnen krijgen.”

Sociale en traditionele media

In de aanloop naar de komende verkiezingsreeks zet de partij flink in op sociale media, vertelt Jetten. “Ik denk dat wij een partij zijn die – even los van mijn eigen leeftijd – bekend staat als jong, fris, vernieuwend en vooruitstrevend. We moeten meer met sociale media doen. Niet alleen om te zenden, maar vooral om het gesprek aan te gaan. Eenrichtingsverkeer is niet goed. Ik gebruik zelf Instagram, Twitter en soms Facebook om te vertellen waar ik mee bezig ben. Door bijvoorbeeld filmpjes te maken over de grondwetswijziging rondom de burgemeestersbenoeming, en daarbij de historische context te schetsen. Het is een laagdrempelige manier om je verhaal goed te vertellen. D66 bereikt zo ook veel niet-leden, denkt Jetten: “Volgers, sympathisanten of mensen die in bepaalde thema’s geïnteresseerd zijn, en op die manier ook het D66-geluid laten horen.”

Tegelijkertijd relativeert hij het bereik van sociale media; het zijn toch vaak de traditionele media die zo’n bericht uitvergrooten, zegt hij. Jetten heeft kennismakingsgesprekken gevoerd met alle ‘Haagse’ redacties. “Wat me daarbij opviel, was hoe laag

↓ 20 november 2018 Hans Engels, D66-fractievoorzitter in de Eerste Kamer, feliciteert Rob Jetten na de stemming over de benoemingswijze van de burgemeester: 57 senatoren stemden voor, 11 tegen.

foto Eerste Kamer / Hans Krouwenhoven

de bezetting is. De sociale media zijn vaak een van de weinige manieren om enigszins bij te kunnen blijven. Neem het *pact van Marrakesh*. We waren al twee jaar met dit VN-migratiepact bezig, er waren tientallen kamerbrieven over geschreven en ineens werd het een hype op sociale media. De traditionele media namen dat klakkeloos over. Dat baart me wel zorgen. Media hebben de verantwoordelijkheid om ons te controleren en kritisch te bevragen, maar ze hebben ook een verantwoor-

“Je hebt klimaatontkenners en klimaatanpakkers. Wij pakken aan. Met maar één doel: een schone toekomst”

delijkheid om het publiek goed te informeren. Hoeveel tijd en ruimte is daar nog voor? Ik vind dat een serieus risico voor het publieke debat.” Want opstaan tegen populisme is opstaan tegen de goedkope oplossingen die populistische partijen bieden, zegt Jetten. “We staan er beter voor dan ooit, maar er is ook veel onzekerheid. Onze uitdaging is dat we die zorgen over de samenleving snappen en er eerlijke antwoorden op geven.”

Klimaatanpakkers

Wat zijn zijn grootste successen tot nu toe? De eerste kwam al snel: in zijn tweede week als fractievoorzitter werd het plan om de dividendbelasting af te schaffen ingetrokken. Trotser is hij op het schrappen van de grondwetsbepaling die voorschrijft dat de burgemeester bij koninklijk besluit wordt benoemd. De stemmingslijst van de Eerste Kamer, waar Jetten zijn initiatiefwet vorig jaar mocht verdedigen, hangt ingelijst aan de muur van zijn werkkamer. “Het is niet per se mijn succes; er hebben zoveel mensen door de jaren heen aan gewerkt. Het was echt een emotioneel moment toen deze lijst compleet was.” Ook de verruiming van het kinderpardon was een grote wens die recent in vervulling ging. “Ik ben opgelucht dat we eruit zijn gekomen want de coalitie dacht hier heel verschillend over. Veel kinderen mogen nu alsnog in Nederland blijven. En met de nieuwe afspraken hopen we al die verdrietige situaties in de toekomst te kunnen voorkomen.”

En tot slot: het Klimaatakkoord. Jetten is de zelfbenoemde “groene radicalo in de coalitie” – en dat is iets heel anders dan een ‘klimaatschrikker’. Hij noemt het akkoord een revolutionaire sprong voorwaarts. “Dit is waarom D66 in dit kabinet zit. Het is nu zaak om de mensen mee te krijgen. We hebben nog een lange weg te gaan en ook hiervoor geldt dat we moeten opstaan tegen het feitenvrije populisme, zonder voorbij te gaan aan de echte zorgen die mensen hebben.”

Jetten – altijd correct en vriendelijk – toont de vechtlust, het *killerinstinct* dat hij in zich heeft om in de laatste bocht het beste uit te komen. Zoals hij vroeger deed, tijdens NK-wedstrijden. Hij besluit: “Je hebt klimaatontkenners en klimaatanpakkers. Wij pakken aan. Niet volgen, maar leiden. Niet afbreken, maar opbouwen. Niet stilzitten, maar in beweging komen. Met maar één doel: een schone toekomst voor huidige en toekomstige generaties.” ■

Tijdens het najaarscongres van D66 werd de resolutie **Democratie van Nu** aangenomen. Twee maanden later publiceerde de staatscommissie parlementair stelsel het rapport **Lage Drempels, Hoge Dijken**. Redacteur Milan Assies nodigde D66-Tweede Kamerlid **Joost Sneller** en commissielid **Tom van der Meer** uit voor een gesprek over toekomstbestendige democratie.

tekst Milan Assies

Voor democratisering

↓ Joost Sneller is Tweede Kamerlid en woordvoerder Democrativering namens D66

“Fuck mijn zetel is uiteindelijk de enige juiste grondhouding voor een progressief politicus”

– Joost Sneller

Tom: “Het frustrereert me soms hoe er in Nederland over democratie wordt gesproken. Dat men beweert dat we in een democratische crisis zitten. En dat dit de schuld is van kiezers. Volgens mij is geen van beide waar. Democratie is imperfect, maar niet meer of minder dan hij ooit is geweest. De kiezer is zijn werk gaan doen – de kiezer is gaan kiezen – en veel politici weten niet goed hoe ze daarmee moeten omgaan.”

Joost: “Ik ben wel iets bezorgder over de staat van de democratie, maar ik heb je boekje *Niet de kiezer is gek* met veel plezier gelezen. Het laat je met een preciezere blik kijken, en toont inderdaad dat het probleem vaak nogal overdreven wordt. Aan de andere kant denk ik ook aan staten zoals Hongarije en Polen, waar wel degelijk sprake is van democratische achteruitgang. We moeten waakzaam zijn. De staatscommissie, waar jij lid van bent, geeft dat ook aan in haar rapport.”

Tom: “Kijk eens naar de gevallen waar je deze democratische terugval ziet. Turkije, de Verenigde Staten en bijvoorbeeld Brazilië; dat zijn bijna allemaal landen die een meerderheidsstelsel hebben. Daar wordt niet via evenredigheid bepaald wie er in het parlement zitten. Dit veroorzaakt blokvorming, en zorgt dat er niet zoveel partijen vertegenwoordigd kunnen zijn in het parlement. Zo'n systeem werkt machtsmisbruik in de hand. Ons evenredig kiesstelsel – een geweldig groot goed – is een grote barrière voor zulk soort problemen. Dit kiesstelsel heeft wel een aantal scherpe randjes. Dat zit in het gedrag van

politici en de instituties zelf, en kan ertoe leiden dat middenpartijen steeds meer in verdrinking komen en moeizamere meerderheidscoalities vormen. Dit kan leiden tot brede coalities die afspraken maken die geen steun hebben van de bevolking. Deze risico's van het evenredig kiesstelsel probeert de staatscommissie te ondervangen.”

Joost: “Ons evenredig kiesstelsel is inderdaad een barrière tegen een autoritair leiderschap, zoals je ziet bij de Turkse president Erdogan. Maar het is geen barrière tegen democratische normvervaging, waarbij gekozen leiders de rechtsstaat aanpassen. De staatscommissie constateert dat het democratische besef bij bepaalde groepen in Nederland terugloopt. Kijk bijvoorbeeld naar de opkomst bij Tweede Kamerverkiezingen. In de welvarende Haagse wijk Benoordenhout was de opkomst vijftig procent hoger dan in het veel minder welvarende Moerwijk. Dat is eigenlijk al jaren zo, en dat lijkt iedereen maar normaal te vinden. Maar het werpt wel vragen op over representativiteit. Dit hangt ook samen met je visie op politiek; vertegenwoordigen politici hun eigen achterban of zijn ze verantwoordelijk voor het algemeen belang? Veel politici doen voornamelijk dat eerste. Als sommige groepen niet stemmen, is dat dus problematisch. Die mensen voelen zich niet en worden dan ook niet vertegenwoordigd.”

Tom: “De staatscommissie heeft zich puur gericht op nationale politiek en de rechtsstaat. D66 schrijft in haar resolutietekst ook over lokale democratieën, interne partijdemocratie en over Europese democratie. Als ik ons commissierapport en jullie partijvisie met elkaar vergelijk, zie ik wel parallellen. Zoals onze voorstellen voor het bindend correctief referendum, de gekozen formateur en een aanpassing van het kiesstelsel. In dat laatste voorstel kunnen mensen stemmen op de gehele kandidatenlijst – dus op een partij – óf op een specifiek persoon – een individuele kandidaat. Maar er zijn ook verschillen. Zo bepleit de staatscommissie constitutionele toetsing (*rechterlijke toetsing van wetten op overeenstemming met de Grondwet, red.*) en een nadrukkelijke inzet op maatschappijleer en staatkunde binnen alle profielen en alle schooltypes. Je zou kunnen zeggen dat de groep die het meeste baat heeft bij maatschappijleer daar nu het minste van mee krijgt.”

Joost: “In grote mate zijn we het eens. Ik denk dat het goed is als we spreken over het bindend correctief referendum, zodat mensen zich ook realiseren dat ‘het referendum’ niet bestaat. Er zijn verschillende soorten referenda, met verschillende voorwaarden. Hetzelfde geldt voor de gekozen formateur; die kun je allerlei gradaties van macht geven. Je kan die persoon als verkapte gekozen premier zien. De staatscommissie zegt nu: *nee, het is geen gekozen premier*, omdat dat een te grote trendbreuk zou zijn. Terwijl D66 met haar visie dichter tegen de gekozen premier aan schuurt. Om de twee machten een eigen mandaat te geven,

“Het frustrereert me soms hoe er in Nederland over democratie wordt gesproken”

– Tom van der Meer

↑ Tom van der Meer is hoogleraar politicologie aan de Universiteit van Amsterdam en lid van de staatscommissie parlementair stelsel o.l.v. Johan Remkes (commissie-Remkes)

zodat iedereen zijn rol beter kan spelen. We sluiten daarmee grotendeels aan bij de probleemanalyse van de staatscommissie, grappig genoeg. Alleen trekt D66 wat mij betreft een logischere conclusie. Ze is niet zo bang voor die stelselbreuk.”

Tom: “Onze argumentatie gaat wel iets verder dan belang hechten aan continuïteit. Het gaat de staatscommissie meer om de principes achter het stelsel. Hoe voorkom je bijvoorbeeld dat een gekozen premier, vanwege zijn directe mandaat, een gekozen president is. Neem bijvoorbeeld Israël, dat land heeft hiermee geëxperimenteerd en heeft het inmiddels teruggedraaid. Want: kiezers gingen voor het parlement radicaler stemmen, aangezien ze geen rekening hoefden te houden met de machtsvraag. Vervolgens moest de gekozen premier proberen meerderheden te zoeken. Dit was bijna niet te doen. Met een gekozen formateur heb je dit minder. Wij zouden in dat geval overigens – in tegenstelling tot D66 – verkiezingen in één ronde laten plaatsvinden, waarbij mensen een eerste, tweede en derde voorkeur kunnen aangeven. Een verkiezing in tweede rondes werkt namelijk vooral in het voordeel van partijen met een kleine, zeer loyale – en in de praktijk vaak radicale – achterban. En daarbij heb je het gevaar dat kleine verschillen in stemmen een enorme impact op de uiteindelijke uitslag kunnen hebben.”

Joost: “Zo'n ordening is interessant. Maar ook ingewikkeld, omdat we dat in het Nederlands kiesstelsel niet gewend zijn. Daar moet dan een voorlichtingscampagne over komen, zegt de staatscommissie. Beide systemen kunnen overigens leiden tot blokvorming in de eerste ronde. Ik vind het heel goed dat de

staatscommissie met al deze hervormingsvoorstellen komt. Ik hoop van harte dat dit door de Nederlandse politiek serieus wordt genomen, ook door partijen die doorgaans minder open staan voor vernieuwing van onze democratie. De eerste reacties duiden er in ieder geval op dat men die gedachte niet bij voorbaat al verwerpt.”

Tom: “Ik ben gewoon blij dat alle argumenten er nu staan, zodat iedereen daarmee zijn of haar voordeel kan doen. Zodat de discussies over hervormingen beter kunnen worden gevoerd. Ik denk dat de problemen die door eerdere staatscommissies zijn gesignaleerd, alleen maar sterker zijn geworden. Het is geen toeval dat deze commissies eerder ook al soortgelijke voorstellen hebben gedaan. We hebben daar overigens niet naar gekeken; we zijn eigenstandig tot deze voorstellen gekomen. Maar in de tussentijd is de kiezer assertiever geworden. De omgeving is ook veranderd: de nivellering tussen partijen is enorm doorgezet, er zijn geen grote partijen meer. De urgentie voor het doorvoeren van aanpassingen is groter geworden. Nu is het hopen dat partijen bereid zijn om over hun eigen schaduw heen te stappen en deze discussie open aan te gaan.”

Joost: “We moeten de revolutie maken voordat hij uitbreekt, zei Hans van Mierlo. Ik moest net denken aan jullie hoofdstuk over het *prefab*-Kamerlid; over politici die allemaal uit ‘het wereldje’ komen. Daar ben ik zelf een voorbeeld van: witte man uit de Randstad, hoogopgeleid, heteroseksueel, tussen de 30-40 jaar, voorheen in de politiek gewerkt. Van Mierlo zei dat het voor politici bijna onmogelijk is om de macht waar ze zelf uit voortkomen, aan te passen. En ik ben ervan overtuigd dat het juist de rol van D66 moet zijn om dat wél te doen. Dus ik probeer me niet te laten beïnvloeden door het feit dat ik zelf eigenlijk die vleesgeworden representatiekloof ben. Daarom pleit ik ook voor het nieuwe kiesstelsel, waar ik logischerwijs ‘slachtoffer’ van zou kunnen worden. *Fuck mijn zetel* is daarbij uiteindelijk de enige juiste grondhouding voor een progressief politicus. Het voorstel voor het nieuwe kiesstelsel is ook interessant omdat het geen grondwetswijziging behoeft, en dat is goed voor de politieke haalbaarheid.”

Tom: “Ik denk – een beetje cynisch, wellicht – dat uiteindelijk de wal het schip wel zal keren. Middenpartijen zijn hierin de sleutel tot verandering. Als ze steeds minder makkelijk coalities kunnen vormen en compromissen kunnen sluiten; als ze zien dat ze bij elke verkiezing steeds meer op en neer gaan – dan denk ik dat ze op een gegeven moment zullen doorhebben dat aanpassingen aan het systeem nodig zijn. Het zou alleen zoveel beter zijn als men niet wacht met hervormen tot het een uiterste noodzaak is.”

Joost: “Ergens is dat een optimistische visie. En je legt de bal duidelijk in het veld van de politiek. Ik denk dat je gelijk hebt. Anders staat ons uitholling

van allerlei democratische normen te wachten. En dat mag niet onze erfenis zijn voor de politiek van morgen.” ■

Lees het eindrapport van de commissie-Remkes via: staatscommissieparlementairstelsel.nl
Lees de D66-resolutie *Democratie van Nu* via: d66.nl/democratie-van-nu-aangenomen

Meedoen voor leden: Werkgroep Interne Democratie

Op 6 oktober 2018 nam het 108ste D66-congres de resolutie *Democratie van Nu* aan, waarin de partijvisie op democratische vernieuwing van ons staatsbestel is uitgewerkt. Onderdeel hiervan was de opdracht aan het Landelijk Bestuur om een werkgroep in te stellen die onze interne partijdemocratie toetst aan dezelfde principes: betrokkenheid, toegankelijkheid en helderheid. In de komende maanden wil de werkgroep hierover in discussie met leden; in bijeenkomsten én online. Te beginnen met een deelsessie tijdens Congres 109 op zondag 10 maart 2019.

Meer informatie: d66.nl/interne-democratie

Meedoen voor politici & bestuurders: Portefeuille Netwerk Democratisering

Binnen de Bestuurdersvereniging van D66 zijn diverse ‘Portefeuille Netwerken’ actief. Binnen deze netwerken kunnen politici en bestuurders onderwerpen verder uitdiepen. Daarnaast organiseren zij bijeenkomsten en vormen de leden een klankbord voor collega-politici. Naar aanleiding van de resolutie *Democratie van Nu* is er een nieuw Portefeuille Netwerk opgericht onder de titel ‘Democratisering’. Samen met D66-bestuurders in het land wil dit netwerk onderzoeken hoe het visiestuk het beste in de praktijk gebracht kan worden.

Meer informatie: bestuurdersvereniging.d66.nl

Na de Provinciale Statenverkiezingen van 20 maart moeten er in heel het land weer coalities gesmeed worden. Politicoloog en publicist Peter Bootsma, voormalig raadslid voor D66 in Leiden, was lid van de driekoppige onderzoekscommissie die de kabinetsformatie van 2017 heeft geëvalueerd. Wat valt er te leren?

tekst Marishka Neekilappillai

4 vragen aan...

Allereerst: wat was de aanleiding voor deze evaluatie?

“Vóór 2012 wees het staatshoofd – de Koning – de informateur en formateur aan. Op initiatief van D66-Kamerleden Gerard Schouw en Boris van der Ham is het Reglement van Orde van de Tweede Kamer in 2012 gewijzigd, en kan de Tweede Kamer in het kader van een kabinetsformatie besluiten wie de (in)formateurs worden. De procedure van kabinetsvorming is daarmee transparanter geworden. Vanwege deze verandering wilde de Tweede Kamer de formatie graag evalueren, net als in 2012 gebeurd is.”

Hoe hebben jullie dit aangepakt?

“We hebben onder meer de betrokkenen bij de formatieprocedure geïnterviewd, zoals de voorzitters van Tweede Kamerfracties, de onderhandelars – zoals Wouter Koolmees namens D66 – en ook Mark Rutte als formateur. De gesprekken voerden we in de Stadhouderskamer in het gebouw van de Tweede Kamer, die sinds 2012 ook gebruikt wordt voor de formatie van nieuwe kabinetten.”

Wat ging er goed volgens de commissie?

“De Tweede Kamer heeft haar procedurele regierol in de kabinetsformatie goed opgepakt. De commissie heeft deze gewijzigde procedure geëvalueerd, en komt tot de conclusie dat de kabinetsformatie ondanks de lange duur – 225 dagen, een record – in het algemeen ordentelijk is verlopen. De lange duur van de kabinetsformatie kwam mede door de verdere versplintering van het politieke landschap na de Tweede Kamerverkiezingen van 15 maart 2017. Het vormen van een werkbare coalitie duurde daardoor langer.”

En wat kan er volgens jullie beter?

“Het openbaar maken van de stukken uit de kabinetsformatie, het zogeheten formatiedossier. Sinds de kabinetsformatie van 1989 wordt het formatiedossier door de scheidend formateur – die ook minister-president wordt, Mark Rutte in dit geval – aangeboden aan de Tweede Kamer. Daarmee wordt dit formatiedossier openbaar, maar niet alle relevante stukken staan er in. Dit zagen we bijvoorbeeld terug tijdens de discussies over de afschaffing van dividendbelasting voor multinationals. In het regeerakkoord van dit kabinet was opgenomen dat deze belasting zou worden afgeschaft. Kamerleden van met name de oppositiepartijen wilden weten waar dit voornemen op gebaseerd was, omdat deze maatregel niet was opgenomen in de verkiezingsprogramma’s van de coalitiepartijen. Het zou raadzaam zijn als onderhandelende partijen bij de volgende kabinetsformatie duidelijke afspraken maken over de openbaarmaking van stukken via het formatiedossier.” ■

... Peter
Bootsma

De onderzoekscommissie – onder leiding van hoogleraar staatsrecht Paul Bovend'Eert – deed deze evaluatie in opdracht van het Presidium van de Tweede Kamer. Het rapport van de commissie-Bovend'Eert is te lezen op: tweedekamer.nl

Het burgemeesterschap bleek hem op het lijf geschreven. Met name de rol van waarnemend eerste burger ligt hem goed. Sinds 1 januari neemt Marcel Fränzel dan ook met veel plezier waar in de nieuwe Brabantse fusiegemeente Altena. Daarnaast is hij voorzitter van de burgemeesterscommissie van D66. Portret (en tips) van een bijzonder burgervader.

tekst Frans Dijkstra

Vliegende keep

Toen Marcel Fränzel voor het eerst tegenover een vertrouwenscommissie zat, kreeg hij de vraag waarom hij zo nodig in Woensdrecht burgemeester wilde worden. Ondanks al zijn voorbereiding en ervaring, verraste die vraag hem. Hij wilde burgemeester worden en Woensdrecht was gewoon de eerste gelegenheid die zich voordeed. Maar dat durfde hij niet te zeggen. “Omdat mijn vrouw uit Brabant komt”, flapte hij eruit. Stom antwoord, dacht hij nog. Maar de commissieleden knikten, ze vonden het een uitstekende motivatie voor zijn sollicitatie.

Zesde burgemeesterschap

Marcel Fränzel diept het voorval van zestien jaar geleden op om te betogen dat je best wat hulp kunt gebruiken als je een burgemeesterspost ambieert. Hoe goed je je ook voorbereidt, er is altijd iets wat je over het hoofd ziet. Inmiddels is hij net aan zijn zesde burgemeesterschap begonnen, dit keer in de nieuwe fusiegemeente Altena. Dat klinkt veel, zes, maar na zijn twee termijnen in Woensdrecht, is Fränzel waarnemend burgemeester geworden – een functie uit zich, zo lijkt het. De rol van vliegende keep bevalt hem prima, zegt hij, en hij blijft beschikbaar als waarnemer.

Als voorzitter van de Burgemeesterscommissie van D66 adviseert hij bovendien partijleden die burgemeester willen worden. Sinds 2015 hebben ze 111 kandidaten gesproken. “Natuurlijk kan iedereen buiten ons om solliciteren”, zegt Fränzel. “Maar het is wel handig om gericht advies, training en wat ruggesteun te hebben vanuit de partij. We zijn begonnen door alle D66-wethouders die in hun tweede termijn zaten aan te schrijven. Want bijna alle burgemeesters komen uit het lokale bestuur.” Dat geldt ook voor Marcel Fränzel zelf. Aanvankelijk was hij leeraar aardrijkskunde en maatschappijleer, politieke ambitie had hij niet. Zijn keuze voor D66 maakte hij wel vroeg. Toen D66

beeld Altena TV

op sterven na dood was, in 1976, en Jan Terlouw alleen door wilde gaan als lijsttrekker als er zich 1666 nieuwe leden zouden melden, voelde de 17-jarige Marcel Fränzel zich geroepen. Een kleine tien jaar later belandde Marcel op de kandidatenlijst van D66 in Amersfoort. Een aardigheidje want zijn zesde plaats was onverkiesbaar. Maar in 1990 stond hij weer op de lijst, nu als nummer acht. D66 deed het zo goed dat jaar dat hij tot zijn eigen verrassing in de raad werd gekozen. Vier jaar later was het succes nog groter en werd Fränzel wethouder.

Laveren tussen belangen

In zijn acht jaren als wethouder in het Amersfoortse college maakte hij drie burgemeesters mee, met drie heel verschillende bestuursstijlen. Dat gaf hem de drang om het zelf eens te proberen. En zo kwam hij in Woensdrecht terecht. “Het burgemeesterschap bleek mij op het lijf geschreven te zijn”, zegt Fränzel. “Ik ben niet zo’n uitgesproken politicus. Ik denk graag in langere termijnen dan politici. Als burgemeester moet

“Ik sta graag gouden bruidsparen toe te zingen met een liedje uit hun trouwjaar”

je vaak laveren tussen belangen, ook die van je eigen partij, en dat vind ik mooi werk. Zo had ik in Woensdrecht te maken met de vliegbasis. Toen de JSF werd voorgesteld als opvolger van de F16, was D66 daar heel kritisch over. Maar ik dacht vooral aan de tientallen jaren werkgelegenheid voor West-Brabant en aan

Marcel Fränzel tijdens zijn ‘tussenjaar’ in Yorkshire, Engeland

“Wee je gebeente als je de status van en het vertrouwen in de burgemeester onderuit haalt met politieke strijd in een gemeente”

lokale bedrijven die zouden kunnen leveren aan de basis.” Fränzel geniet ook van de rituele kanten van het ambt. “Ik sta graag gouden bruidsparen toe te zingen met een liedje uit hun trouwjaar. Ook ben je trooster bij groot maatschappelijk verdriet. Dat zijn belangrijke momenten in het leven van mensen. Ze vinden het fijner als de burgemeester verschijnt met zijn ambtsketen dan als een wethouder komt opdagen. Je bent dienaar van de Kroon, dat klinkt een beetje mysterieus en dat spreekt mensen aan. Dat is misschien vreemd, want de wethouder heeft wellicht meer te vertellen in de gemeente. Als wettelijke taken heeft de burgemeester vooral openbare orde en veiligheid in zijn portefeuille. Alleen als de wethouders het je gunnen, krijg je meer te doen.”

Bijscholing is belangrijk

Naast zijn burgemeesterschap begon Fränzel aan een masterstudie bestuurskunde aan de Erasmus Universiteit. “Na zestien jaar ervaring in het openbaar bestuur ging ik alsnog proberen daar een wetenschappelijke basis onder te leggen. Twee jaar lang stond ik om vijf uur op om tot acht uur te studeren. En twee keer in de week zat ik ‘s avonds weer in de bankjes. Het was buffelen, maar de moeite waard.” Hij studeerde af met een scriptie over politiezorg en de rol van de wijkagent. De studie sterkte hem in de overtuiging dat het burgemeesterschap een vak is. En bij een vak hoort bijscholing. “Het Genootschap van Burgemeesters heeft veel nascholingscursussen en houdt elk jaar een conferentie in Lochem. Daar praten we elkaar bij, maar we leren ook over een thema, zoals criminele ondermijning of college-onderhandelingen. Dat kun je niet allemaal op eigen houtje uitvinden. Toch zie je de helft van de burgemeesters nooit bij zulke bijscholing. Ik vind dat commissarissen van de Koning en fractievoorzitters hun burgemeesters moeten bevragen wat ze aan nascholing hebben gedaan en hoe ze hun vak verder ontwikkelen.”

Fränzel deed nog iets ongebruikelijks. Na zijn tweede termijn in Woensdrecht, in 2013, ging hij er een jaar tussenuit. Hij huurde

een dorps huisje in het Engelse Yorkshire, ging bij het plaatselijke mannenkoor, bij de vrijwilligers die een stoomtrein op de rails hielden en hij liep duizenden kilometers door de heuvels. Zijn vrouw kwam hem af en toe opzoeken. Hij was nog maar net terug in Nederland of hij werd voor een half jaar gevraagd als waarnemend burgemeester van Noord-Beveland, in Zeeland. Vervolgens werd hij waarnemer in Veghel (2016), dat opging in de nieuwe gemeente Meierijstad (2017), waar Marcel nog elf maanden bleef. Begin vorig jaar trad hij aan in Oosterhout. En sinds de jaarwisseling is hij waarnemer in de nieuwe fusiegemeente Altena – ook in Brabant. “Het bijzondere van waarnemer zijn is dat je scherp waarneemt, dat je dingen ziet waar anderen over heen kijken. Het arrangeren van veranderingen is een mooi onderdeel van het vak.”

Benoeming uit de Grondwet

Bij zijn installatie in Woensdrecht, in 2002, zei hij: *Hier staat de laatste benoemde burgemeester van Woensdrecht.* Fränzel: “Destijds waren de wetten voor een rechtstreeks gekozen burgemeester panklaar. Maar het is anders gelopen. D66 heeft de benoemde burgemeester voor de poorten van de hel uit de Grondwet gesleept – dat is mooi. Ik blijf voorstander van de gekozen burgemeester, maar we moeten wel voorzichtig zijn en goed nadenken. Wee je gebeente als je de status van en het vertrouwen in de burgemeester onderuit haalt met politieke strijd in een gemeente. Punt twee: als de burger raadsleden en de burgemeester kiest, wie heeft het dan uiteindelijk voor het zeggen? Mag een burgemeester verkiezingen uitschrijven? Ik ben er nog niet uit.” ■

Ambitie voor het burgemeesterschap?

U kunt voor een adviesgesprek terecht bij de Burgemeesterscommissie van D66. Mail uw motivatie naar: burgemeesterscommissie@d66.nl

Prins Bernhard (l) en D66-burgemeester Van Ketwich Verschuur (r) op 5 mei 1980 in Wageningen

Eerste D66-burgemeester (en zijn opvolgers in Wageningen)

Pas in 1972 werd er voor het eerst een burgemeester van D66-huize benoemd: Jan Dirk van Ketwich Verschuur. Hij werd dat jaar op 33-jarige leeftijd burgemeester van Breukelen. In 1979 verruilde hij Breukelen voor Wageningen; daar zou hij burgemeester blijven tot zijn plotselinge overlijden in 1988. Hij werd opgevolgd door toenmalig D66-partijvoorzitter Michel Jager. Ook Alexander Pechtold was partijvoorzitter van D66 toen hij in 2003 werd geïnstalleerd als burgervader van Wageningen.

Voor onze (klein-)kinderen

Een jaar nadat Jan Terlouw als Tweede Kamerlid begon, verscheen het alarmerende rapport van de Club van Rome. Nu is er dan eindelijk het Klimaatakkoord, waar – wederom – veel om te doen is. Een gesprek tussen staatssecretaris Stientje van Veldhoven en haar grote inspirator, die tevens D66-lijstduwer is voor de Europese Parlementsverkiezingen.

tekst Jan Vincent Meertens
foto's Jeroen Mooijman

Jan Terlouw heet redacteur Jan Vincent Meertens van harte welkom

De ontvangst door Jan Terlouw is allerhartelijkst. We zijn bij hem thuis in Twello, een dorpje aan de IJssel, vlakbij Deventer. De winterzon is te zwak om de serre, met uitzicht op de weilanden, voldoende te verwarmen. Dus nemen we plaats in de woonkamer, met uitzicht op een prachtige vleugel. “Die bespeel ik als er niemand is. Ik word in de familie omringd door beroepsmusici, dan leer je het wel af om in het openbaar te spelen. Neem plaats, dan zet ik even thee. Thee toch?” Terlouw speelt geen piano in het openbaar, maar laat zich tijdens de literaire concerten die hij geeft graag begeleiden door het Leonard Ensemble, waarin zijn dochter Pauline viool speelt. Met een andere dochter, schrijfster Sanne, geeft hij theatercolleges. “Niet altijd in de grote zalen hoor, maar er is veel belangstelling.”

Vers geraapte eieren

Terlouw serveert speculaas bij de thee. Nee, geen gebakken eieren voor Stientje deze keer. Ze haalt herinneringen op aan een uitgebreide lunch met Terlouw in dit warme, landelijke huis. “Gebakken eieren hebben de mensen graag als ze langskomen, vers geraapt natuurlijk”, zegt Terlouw – die koeien, schapen en kippen houdt. Stientje van Veldhoven, staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat, geniet duidelijk van dit moment van rust en bezinning. Zojuist was ze nog op werkbezoek bij de Radboud Universiteit. De Nijmeegse universiteit is een van de landelijke ‘fietsambassadeurs’ van haar ministerie. “Zestig procent van de medewerkers daar komt met de fiets naar het werk. Een fantastisch voorbeeld voor andere werkgevers. De ambitie is dat in 2025 driekwart op de fiets naar het werk komt.”

Jan: “Toen ik in de Tweede Kamer kwam, in 1971, was er geen klimaatprobleem. We wisten daar nog niks van. Wat ik toen deed, was natuurbescherming. De Waddenzee, de Oosterschelde. Maar we hebben het rapport *De grenzen aan de groei* van de Club van Rome, dat in 1972 uitkwam, onmiddellijk omarmd. Het rapport legde een verband tussen economische groei en de gevolgen hiervan voor het milieu. Circulaire economie; dat was de essentie. Uiteindelijk leidden steeds alarmerende rapportages van de *Intergovernmental Panel on Climate Change* (IPCC) tot het succesvolle Akkoord van Parijs van 2015.”

Stientje: “Ja, het Parijs-akkoord was echt een omslagpunt: van inzicht naar aanpak. Het was voor mij persoonlijk ook een markeringspunt. Ik was er zelf bij en alles wat je voelde, alles wat daar gebeurde – de hoop, de inzet – vond ik heel belangrijk. Ik ben datzelfde jaar, ik was toen nog Kamerlid, naar

“We leven al jaren op de pof bij onze kinderen en kleinkinderen. Daar moeten we mee ophouden. En ja, dat kost geld”

– Jan Terlouw

Spitsbergen gereisd om met vijftig wetenschappers de natuur in te gaan. Die zijn niet bezig met politieke agenda's; ze laten je zien wat er zo onomstotelijk gebeurt: *hé, die paddenstoelen, die groeiden hier eerst niet, of op deze plek was vorig jaar nog een grote gletsjer*. Dan zie je zo veel meer dan alleen in die grote stapels rapporten.”

Jan: “In 1952 was er een grote smog-aanval in Londen. Die heeft mij vooral wakker geschud. Daar ben ik toen enorm van geschrokken. Er gingen duizenden mensen dood in een paar dagen tijd door die smog. Vanaf dat moment heb ik zeker geweten dat er echt iets moest gebeuren aan de ongebreidelde vervuiling. Het heeft nog tot eind jaren zestig geduurd voor we water-, bodem- en luchtverontreinigingswetten hadden. Dus daarom sprak dat rapport van de Club van Rome, het eerste echte rapport over een circulaire economie, me zo aan. Voor mij was er geen sprake van dat dat niet waar zou zijn, wat bijna iedereen zei. Of ze zeiden: *Ja, het zal wel, dat zien we later wel*. Nee, nu!”

Stientje: “Jan, voor mij ben jij een van de grote inspiratoren geweest op dit terrein. De feiten zijn zo onomstotelijk dat we het anders moeten gaan doen; dat die beweging op gang gaat komen en ook heel groot gaat worden. Wij moeten onze verantwoordelijkheid nemen, precies omdat we de spaarpot van onze kinderen aan het plunderen zijn. Ik heb nu zelf twee kinderen, die zijn 11 en 13 jaar alweer, en ik ben regelmatig van huis weg. Ik hoop dat zij zich later realiseren: *hé, dat was toch wel een cruciale periode in de politiek*. Ik wil echt kunnen zeggen dat ik er alles aan heb gedaan wat ik kon.”

Jan: “Dat heb je ook gedaan! Je was een van de spraakmakende Kamerleden al die jaren. Maar we móeten dit ook doen. Wij

“Het argument ‘wij zijn maar zo’n klein landje’ vind ik totale onzin. De overgang naar elektrisch vervoer is van direct belang voor de lucht die onze kinderen inademen”

– Stientje van Veldhoven

horen bij de hoofdschuldigen; Europa is ontbost lang voordat Brazilië ontbost raakte. Wij zullen die zeespiegelstijging wel overleven hoor, wij kunnen zo goed dijken bouwen, en we zijn zo rijk... Maar er zijn zoveel landen die het niet zullen overleven. Als politici zeggen dat Nederland dit niet hoeft te doen, is dat onvoorstelbaar onverantwoordelijk. Ik vind dat we eindelijk eens gewoon de waarheid moeten zeggen. We leven al jaren op de pof bij onze kinderen en kleinkinderen. En daar volgt onmiddellijk uit dat we daarmee moeten ophouden. En ja, dat kost geld. We gaan dat allemaal betalen. En daar moet je geen doekjes om winden. Het is overigens helemaal niet zo dat het dramatisch veel geld kost. We kunnen het prima betalen want we leven enorm verspillend. We moeten ons ook niet blindstaren op het doorbelasten van de industrie, die berekenen dat natuurlijk door in hun product – kom nou toch! Dus de burger betaalt – hoe dan ook. Maar wat we gaan doen zal te dragen zijn voor iedereen, want voor wie het niet kan dragen, daar is de politiek verantwoordelijk voor.”

Stientje: “Ik ben het helemaal met je eens, Jan, we moeten niet doen alsof het gratis is, maar we moeten ook niet doen alsof het dramatisch is. We praten waarschijnlijk – tot 2030 – over eenmaal de jaarlijkse stijging van de zorgkosten. Ja, dat is een flinke som geld. En ja, we moeten zorgen dat de verdeling van de lasten eerlijk is. Een aantal van de opties die het kabinet zelf nog heeft toegevoegd aan het pakket dat van de Klimaattafels kwam, had precies hiermee te maken: waar komen de lasten terecht, bieden we mensen ook voldoende handelingsperspectief? Als je zegt dat mensen hun huis moeten verduurzamen, dan

moet je ze wel in staat stellen om hun huis te verduurzamen. Maar ik zie ook veel kansen. Ik herinner me een debat met minister Kamp over het Energieakkoord in 2013. Wind op zee was toen nog iets futuristisch, dat was zo onmogelijk duur; het zou nooit goedkomen als we die kant op gingen. Nu wordt het eerste windpark al zonder subsidies aanbesteed. Duurzaam gaat veel harder dan we dachten.”

Jan: “En waarom is dat? Omdat we alles kunnen. We kunnen mannetjes op de maan zetten. We kunnen gaatjes in mars graven. We kunnen alles. We moeten duurzame energie gebruiken in plaats van kolen, olie en gas – en dat is tijdelijk duurder. Tijdelijk: schattingen zeggen dat het hoogstens de welvaarts-groei voor een paar jaar kost. Als je dat een poosje doet, zal de technologie door de grotere schaal zorgen dat het weer goedkoper wordt.”

Stientje: “Om terug te komen op de circulaire economie, waar we het eerder over hadden, en wat een belangrijk onderdeel van het Klimaatakkoord is: ik heb afgelopen januari het eerste circulaire viaduct van Nederland geopend. Dat is een viaduct dat gemaakt is van een soort legoblokjes van beton. Het kan volledig worden gedemonteerd, verplaatst en op een nieuwe locatie herbouwd. De levensduur van zo’n circulair viaduct wordt nu geschat op tweehonderd jaar, terwijl die van een traditioneel viaduct dertig tot vijftig jaar is. Daarmee is-ie de helft goedkoper omdat het veel minder grondstoffen verbruikt. En zo stoten we ook veel minder CO₂ uit. Het is natuurlijk een prototype. Als overheid kun je dus een hele belangrijke rol spelen in het aanjagen van dit soort projecten. Ik vind dat we die inkoopmacht van de overheid, 73 miljard euro per jaar, veel meer moeten inzetten om dit soort ontwikkelingen een kans te geven, en te laten zien dat het kan.”

Jan: “Die kansen zie ik ook bij de duurzame initiatieven van ondernemers die meedingen naar de Jan Terlouw Innovatieprijs. Daar worden echt verrassende, leuke dingen bedacht. Het is allemaal prima oplosbaar, heffingen voor de industrie motiveren om het beter te gaan doen.”

Stientje: “Het argument van ‘wij zijn maar zo’n klein landje’ vind ik ook totale onzin. De overgang naar elektrisch vervoer, of de fiets nemen, is van direct belang voor onze eigen luchtkwaliteit, de lucht die onze kinderen de hele dag inademen. Bovendien is er niet één persoon, partij of land verantwoordelijk voor klimaatverandering. We kunnen wel allemaal naar iemand anders wijzen, maar we moeten eerst zelf ons huis op orde hebben. En daarin moeten we nauw samenwerken met andere landen in Europa. Er wordt soms de indruk gewekt dat wij het enige land zijn dat hiermee aan de slag gaat, maar Groot-Brittannië heeft de CO₂-uitstoot al heel ver teruggebracht, en Duitsland lanceerde onlangs een plan dat ambitieuzer is dan het onze. Europa, ook al zo’n actueel onderwerp, Jan!”

“In mijn hele kindertijd was het oorlog. Het feit dat het nu ondenkbaar is dat Europese landen oorlog met elkaar voeren is zó bijzonder”

– Jan Terlouw

Jan: “Ja, mij is gevraagd lijstduwer te worden bij de komende Europese verkiezingen in mei. Ik doe dat met enige schroom, want ik wil niet in het Europese parlement. Ik ben te oud. Maar het D66-congres heeft één lijstduwer geaccepteerd. Jonge mensen beseffen vaak niet hoe belangrijk Europa is. Ik heb als kind niet anders geweten dan dat Europese staten oorlog met elkaar voeren. Ik ben geboren in 1931; in mijn hele kindertijd was het oorlog. Het feit dat het nu ondenkbaar is dat landen in de Europese Unie oorlog met elkaar voeren is zó bijzonder. Ik ben enorm gemotiveerd om die gedachte levend te houden en mijn bijdrage aan Europa te leveren. Een van de grote problemen waar we mee te maken hebben, is dat de internationale concurrentie grote bedrijven een enorme macht geeft. Als ze elkaar beconcurreren op het gebied van prijs en kwaliteit, dan is dat oké. Maar nee, de bedrijven beconcurreren elkaar op hoe laag

de belasting of de CO₂-heffing is. En dat betekent dat ze macht van de politiek nemen. Dat vind ik buitengewoon zorgelijk. We moeten het neoliberalisme terugdringen. Europa moet als een blok opstaan voor het klimaat, dat zou zó’n winst zijn. Daarom zijn die Europese verkiezingen zo belangrijk.”

Er is nog even tijd voor een frisse neus, voor ze weer terug moet naar Den Haag. Gearmd wandelen Jan Terlouw en Stientje van Veldhoven de natuur in. De staatsecretaris aan de arm van haar mentor en inspirator. Even later stapt Van Veldhoven in de dienstwagen, haar zware aktetas naast zich op de bank. “Het volgende debat voorbereiden”, zegt ze met enige weemoed. “Ik kan me dat wel herinneren, ja. Het is veel, maar mooi werk”, zegt Terlouw. Hij besluit: “Ik ga de koeien water geven, er is nu nog wat daglicht.” ■

Klimaatakkoord & Klimaatwet

Het **Klimaatakkoord** is een initiatief van het huidige kabinet en heeft één centraal doel: CO₂-reductie. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar energievoorziening, zoals bij het Energieakkoord uit 2013, maar naar alle broeikasemissies. Daarom zitten er bij dit akkoord ook zoveel partijen aan tafel: aan vijf Klimaattafels maakten 300 organisaties meer dan 600 afspraken voor de toekomst. Deze maatregelen moeten zorgen voor een verzekerde vermindering van de CO₂-uitstoot met 49 procent in 2030, en uiteindelijk tot een vermindering van 95 procent in 2050. Dit staat in de **Klimaatwet**, een initiatiefwet die in 2018 is ondertekend door regeringspartijen VVD, CDA, D66 en ChristenUnie én de oppositiepartijen PvdA, GroenLinks en SP.

Welke plannen uit het Klimaatakkoord daadwerkelijk worden uitgevoerd, hangt mede af van de doorrekeningen van het Centraal Planbureau (CPB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). Die cijfers worden op 13 maart, een week voor de Provinciale Statenverkiezingen, verwacht.

Meer informatie: d66.nl/klimaatakkoord

Voor een sterk Europa

← Lousewies van der Laan, voormalig Europarlementariër en Tweede Kamerlid voor D66, opent de *I Am Europe Convention* in BOZAR, ook wel bekend als het Paleis voor Schone Kunsten, in Brussel.

← Katalin Cseh, International Officer bij de Hongaarse liberale partij Momentum, laat een hoopvol en pro-Europees geluid horen; een heel ander geluid dan we gewend zijn van premier Viktor Orbán. Cseh: *Our generation must reform the EU, and breathe new life into this great project. We, at Momentum, are prepared to do that.*

← Na het plenaire ochtendprogramma vinden diverse **subsessies** plaats, zoals een Q&A met de D66-kandidaten voor de Europese Parlementsverkiezingen, een Meet & Greet met Europese vrouwenorganisaties en de interactieve sessie *Outside Perspectives on the EU*, georganiseerd door D66 Internationaal.

Op zaterdag 26 januari vond de *I Am Europe Convention* plaats in Brussel. Op initiatief van D66 en in samenwerking met pro-Europese organisaties zoals Volt, WhyEurope en The Good Lobby kwamen 300 mensen bijeen. Een inspirerende start van het Europees verkiezingsjaar.

tekst Milan Assies
foto's Jeroen Mooijman

← Tussen de bedrijven door is er natuurlijk ook tijd voor **(nieuwe) ontmoetingen**. Kandidaat-Europarlementariërs, sprekers, gasten, D66-leden en leden van andere (pro-)Europese partijen – zoals La République En Marche! – treffen elkaar tijdens de lunch en de borrel na afloop.

→ **Caroline de Gruyter**, correspondent Europese zaken bij NRC Handelsblad, pleit in haar plenaire column voor een sterker Europees verhaal: *My problem is not with the populists, and with all the rubbish they are sprouting. My problem is that so few people defend Europe from their criticism. And it's not that they don't want to. It's that they don't know how.*

→ D66-fractievoorzitter **Rob Jetten** is het eens met NRC-correspondent De Gruyter en weet wat hem te doen staat: *I believe the key is to do something risky. Something different. To tell a story of where we came from, who we are, and where we want to go. Overlooking the history of Europe after the war, one thing stands out to me like a firefly in the dark. The unity of European countries is no longer a dream of the few.* Lees zijn hele speech terug op: d66.nl/speech-jetten-europa

← **Anita Pannebakker**, voorzitter van de D66-afdeling België en Luxemburg, en **Fons van der Ham**, voorzitter van de thema-afdeling Europa van D66, zijn enthousiast over de *I Am Europe Convention*: "Vandaag was een feestje. Iedereen vond dit een inspirerende dag. We hebben echt momentum gecreëerd. Dit is het begin van iets nieuws. Het stopt hier niet."

← Aan **Sophie in 't Veld** – voor de vierde keer gekozen tot lijsttrekker voor de Europese Parlementsverkiezingen – de eer om deze Europa-conventie af te sluiten met een wervelende speech. Ze is trots op 'haar' kandidatenlijst: "Ik ben ontzettend blij dat ik als lijsttrekker de verkiezingen inga met een nieuwe generatie D66'ers!"

Na tien jaar in het Europees Parlement voor D66/ALDE, pakt Marietje Schaake haar boeltje. We zullen zeker nog van haar horen. Haar droombaan? “Europees commissaris, dan kun je echt wat doen, initiatieven nemen.”

Politieke pauze

tekst Frans Dijkstra

Twee keer daagde Marietje Schaake haar collega Sophie in 't Veld uit voor het lijsttrekkerschap. Toen de D66-leden haar afgelopen najaar opnieuw op de tweede plaats van de kandidatenlijst zetten, deed ze wat ze aangekondigd had en trad terug. Ze is er allerminst bitter over. “Ik heb een mooi percentage van de stemmen gekregen, maar het was niet genoeg. Je moet niet blijven plakken, vind ik. Dat was ook een van de redenen dat ik lijsttrekker wilde worden. Er moet vernieuwing zijn.” Ook inhoudelijk had ze het anders gewild. “Ik had het Europese verhaal dichter bij de mensen willen brengen. Je moet oppassen met een focus op al te grote maar abstracte idealen, dan haken mensen af. Voor een pro-Europese partij zoals D66 is het belangrijk om ons Europese werk en onze visie steeds weer te vertalen naar wat mensen in hun eigen leven ervaren.”

Ze weet nog niet wat ze gaat doen, na de Europese verkiezingen in mei. Op de vraag wat haar droombaan is, klinkt ze resoluut: “Europees commissaris, dan kun je echt wat doen, initiatieven nemen”. Als die droom niet meteen werkelijkheid wordt, dan ziet ze zichzelf voor een internationale organisatie werken. Maar de politiek heeft ze nog niet afgeschreven. “Ik neem alleen even pauze. Nu

ben ik nog niet eens op de helft van mijn werkzame leven, als het meezit. Dus ik kan nog van alles gaan doen.”

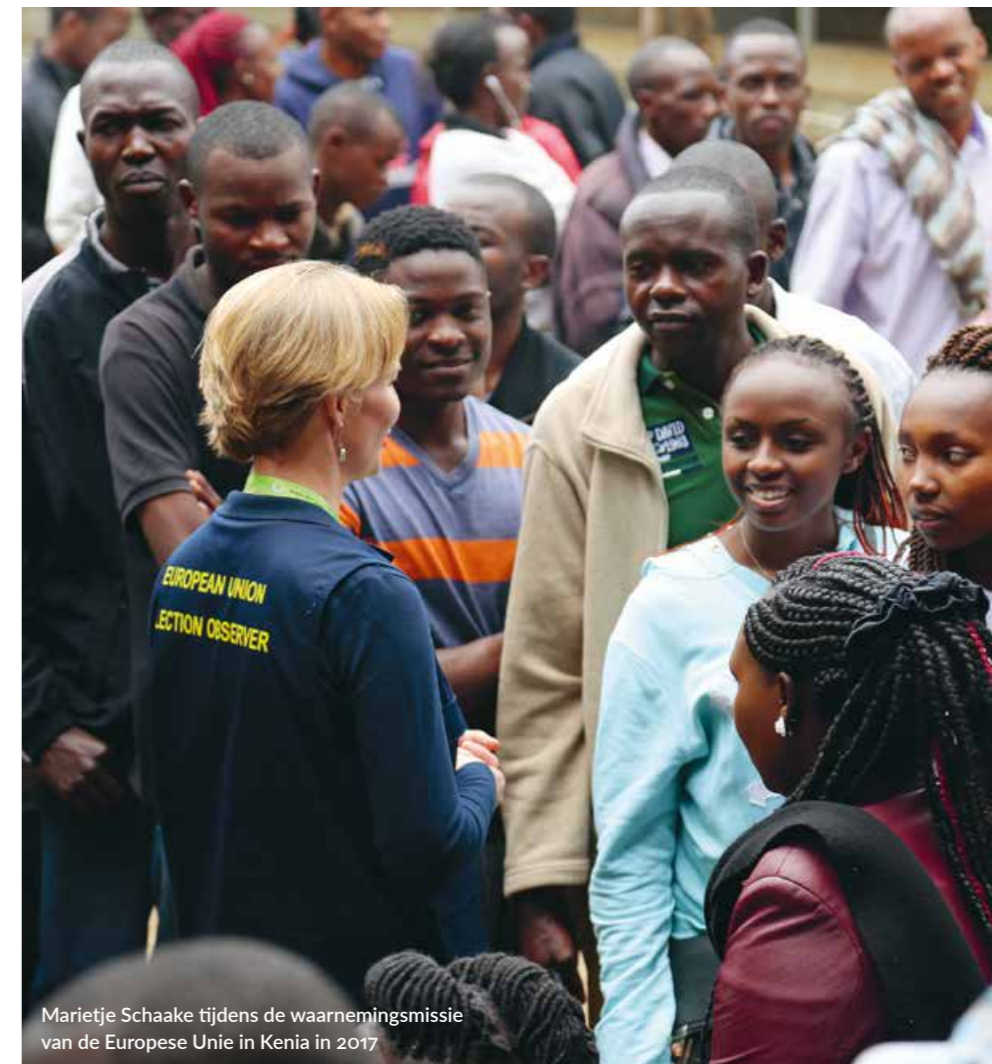
Internationale jeugd

Dat ze internationaal werk zou gaan doen, is achteraf heel verklaarbaar. Toen ze elf jaar was, ging ze naar een zomerkamp in Guatemala voor 48 kinderen uit de hele wereld. Als middelbarescholier was ze tijdens een uitwisseling te gast in een Duits gezin. Als 17-jarige kreeg ze een beurs voor een college in het Amerikaanse Ohio om daarna een reis door de Verenigde Staten langs klasgenoten te maken. “Ik heb daar ook veel mensen ontmoet in milieus waar je als buitenlander niet zo gauw komt. Zoals mensen die later voor Donald Trump zouden kiezen. Als je zulke mensen persoonlijk kent dan oordeel je niet zo makkelijk meer.”

Amerika liet haar niet los. In Amsterdam studeerde ze eerst sociologie, maar ze stapte later over naar amerikanistiek. Tussendoor deed ze nog een jaar een opleiding voor toegepaste kunst en verdiepte ze zich in – toen nog – ‘nieuwe media’ en leerde ze computercodes schrijven. In de VS had ze ook het belang van vrijwilligerswerk ervaren. Terug in Nederland ging ze daarom in een klooster helpen bij een crisisopvang voor vrouwen. Daarnaast had ze ook nog gewoon een studentenbaantje in de bediening van een restaurant.

“Voor een pro-Europese partij zoals D66 is het belangrijk om ons Europese werk en onze visie steeds weer te vertalen naar wat mensen in hun eigen leven ervaren”

foto Bram Belloni

Marietje Schaake tijdens de waarnemingsmissie van de Europese Unie in Kenia in 2017

Diepe indruk maakte een stage bij het Joegoslaviëtribunaal in Den Haag. “Ik moest daar bewijsmateriaal ordenen, zodat de aanklagers later verbindingen konden leggen tussen de individuele gevallen. Dat zal me altijd bijblijven: dat zo dichtbij, op een afstand van twee uur vliegen van Amsterdam, zo veel gruwelijks kon gebeuren. Toen besepte ik dat ons laagje beschaving flinterdun is en dat we ons moeten blijven inzetten voor vrede en veiligheid. Dat zijn onze eerste levensbehoeften.”

De campagne van 2009

Een fellowship bracht haar voor zes maanden terug in de VS, waar ze in het Huis van Afgevaardigden hielp bij mensenrechten- en internationale dossiers. Daar merkte ze dat de jonge senator Barack Obama progressieve jongeren wist te bewegen tot een ongekende energie. In Nederland zag ze het omgekeerde: rechts was in opkomst en jonge mensen haakten af. Daar wilde ze iets aan doen. Kon ze misschien helpen bij de Europese campagne van D66? Iets ontwerpen misschien? “Een vriendin vroeg: waarom stel je je niet kandidaat? Dat was tot dat moment nooit bij mij opgekomen. Toen ik daarover nadacht, kon ik wel duizend redenen bedenken om het níet te doen. Ik zag voor mijzelf eerst een rol bij de campagne, om mensen zoals ikzelf te bereiken en mensen die zich niet

vertegenwoordigd voelden. Maar ik had niets te verliezen, dus meldde ik me als kandidaat. Ik schrok wel toen ik als nummer drie op de advieslijst kwam te staan. Dat was een serieuze plaats, ook al had D66 toen maar één zetel in het Europees Parlement.”

Op de uitslagenavond van D66 in mei 2009 was het feest: drie zetels! Marietje Schaake was blij verrast. “Maar ik mocht nog niet juichen, de Kiesraad moest het resultaat nog vaststellen en we kenden de voorkeursstemmen nog niet. Pas een paar dagen later was het definitief. Toen heb ik het alsnog gevierd met mijn campagneteam en vrienden in de kroeg.”

Zaak van lange adem

Haar zetel was binnen, haar werk moest ze nog veroveren. Namens de ALDE-fractie kwam ze in de parlementscommissies voor buitenlandse zaken en die voor cultuur en media. Bij buitenlandse zaken was veel werk al verdeeld onder terugkerende Europarlementariërs. “Maar voor Iran hadden ze nog geen woordvoerder, dus dat kreeg ik.” Precies op tijd, want het begon flink te rommelen in Iran, na demonstraties tegen de uitslag van de controversiële presidentsverkiezingen. Daarna zette de ze ook de onrust in Noord-Afrika op de agenda, ruim voordat revolutie van het ene naar het andere land rolde.

EP2019 Europees team voor de toekomst

Op 23 mei 2019 vinden de verkiezingen voor de leden van het Europees Parlement (EP) plaats. D66-leden konden tot en met 21 januari hun stem uitbrengen over het lijstadvies. 4413 leden deden dat. Daaruit volgt deze kandidatenlijst:

1. Sophie in 't Veld
2. Raoul Boucke
3. Samira Rafaëla
4. Felix Klos
5. Emily van de Vijver
6. John Nederstigt
7. Sjoerd Warmerdam
8. Raquel Garcia Hermida-van der Walle
9. Susanne Caarls
10. Bastiaan Winkel
11. Anita Pannebakker
12. Vic van Dijk
13. Rita Braam-van Valkengoed
14. Andor Admiraal
15. Emma Laurijssens van Engelenhoven
16. Eva van Wijngaarden
17. Franklin Boon
18. Andreas Zenthöfer
19. Conny van Stralen
20. Stef Stevens
21. Fons van der Ham
22. Johanna Boogerd
23. Thierry de Heer
24. Caecilia van Peski
25. Jan Terlouw

D66 heeft momenteel (sinds mei 2014) vier leden in het Europees Parlement.

ervaring. Je spreekt met iedereen in het land, van activist tot president. Je kijkt als het ware onder de motorkap van een land waar verkiezingen een kwestie van leven en dood kunnen zijn." De zittende president won. "Natuurlijk waren er allerlei structurele problemen van corruptie, machtsmisbruik en armoede. Er was een enorm wantrouwen. Die was vaak, maar niet altijd terecht. Het was onze taak als waarnemers om te zien of de wet is gerespecteerd, niet of de uitslag ons bevalt."

"Toen ik begon hadden we een offensieve agenda: meer mensenrechten, overal homohuwelijk. Nu zitten we in het defensief: democratie en rechtstaat worden overal ter wereld aangevallen"

De tien jaar in het Europees parlement hebben Marietje Schaake bewust gemaakt van de kwetsbaarheid van de verworvenheden. "Toen ik begon hadden we een offensieve agenda voor de wereld: meer mensenrechten, overal homohuwelijk en vrouwenemancipatie. Nu zitten we meer in het defensief: democratie, rechtstaat en mensenrechten worden overal ter wereld aangevallen. Dat vind ik vreselijk. Voor mij betekent dat een voortgaande strijd voor de idealen en waarden waarvoor D66 staat – straks buiten het Europees parlement." ■

foto © European Union 2018
Source: EP / Christian CREUTZ

Ze merkt dat Europa schuw is van het Midden-Oosten en de Arabische wereld. "We blijven maar weifelen. Zelfs nu is er nog geen Europees standpunt over Syrië. Toch heeft Europa een duidelijk eigenbelang in het Midden-Oosten, mensen ontvluchten het geweld en komen naar ons toe. Ik blijf pleiten voor een Marshallplan voor die regio, waarmee je verbeteringen in democratie en mensenrechten kunt belonen. Dat is een zaak van lange adem. Maar net als in Amerika zie je in Europa nu de trend dat het vermeende eigenbelang op de korte termijn de meeste aandacht krijgt."

Geleidelijk won ze terrein binnen de commissie buitenlandse zaken. Bovendien trad ze toe tot de commissie voor internationale handel en richtte ze de parlementaire groep voor de 'digitale agenda voor Europa' op. "De digitalisering blijkt vooral privatisering te zijn. Individuen zijn machtiger geworden, maar techbedrijven en dictators ook. Daar moet ook Europa op reageren, in het publiek belang."

Hoogtepunt

Een hoogtepunt in haar parlementaire bestaan was haar benoeming tot hoofd van de EU-waarnemersmissie bij de verkiezingen in Kenia van 2017. In de zes weken dat ze in Kenia verbleef, leidde ze een team van 250 mensen. "Dat was een unieke

Kansengelijkheid is toe aan herkansing

Essay Van Mierlo Stichting

Kansengelijkheid in Nederland staat onder druk. Startposities zijn ongelijk – vanwege afkomst en opleidingsniveau – en worden gaandeweg verder scheef getrokken door de manier waarop onderwijs, arbeidsmarkt en sociale voorzieningen zijn ingericht. Daarom is het tijd voor een herkansing van kansengelijkheid, betoogt Marthe Hesselmans.

Kansengelijkheid staat onder druk. Steeds meer Nederlanders zijn hoger opgeleid, leven langer en zeggen gelukkig te zijn. Maar veel Nederlanders komen niet goed mee. Zij zijn onvoldoende toegerust op de snel veranderende samenleving. Die tegenstelling wordt versterkt door de manier waarop onderwijs, arbeidsmarkt en sociale voorzieningen zijn ingericht. Startposities zijn ongelijk, vanwege afkomst en opleidingsniveau, en worden gaandeweg verder scheef getrokken. Daarom is het tijd voor een herkansing van kansengelijkheid.

Centraal binnen kansengelijkheid staat het idee dat iedereen – ongeacht achtergrond – gelijke kansen heeft om een eigen leven op te bouwen. Een kans is geen zekerheid. Het is een risico om aan iets nieuws te beginnen. Waar een kans op uitloopt, hangt af van de persoon die de kans neemt, maar ook van de samenleving die de kans biedt. Het is aan de scholier zelf om het beste uit een opleiding te halen. Het is aan de samenleving om in goed en toegankelijk onderwijs te voorzien.

Vicieuze cirkels

Maar die samenleving biedt onvoldoende en vaak niet de juiste kansen. Vooral voor die mensen die al 1-0 achter staan. Het belang van achtergrond blijkt tegenwoordig weer toe te nemen. Wie uit een hoogopgeleid gezin komt, heeft grotere kans om zelf een vergelijkbaar niveau te volgen, om lonend werk te vinden, een huis te kopen en in goede gezondheid te leven. Het omgekeerde is het geval als iemands ouders geen hoog onderwijs hebben genoten of in een niet-Westers land zijn geboren. Die achterstand is steeds moeilijker te overstijgen. Daar gaat het pas echt mis met kansengelijkheid. Het mag soms tegen zitten, maar er moeten altijd mogelijkheden zijn om weer verder te gaan. Het probleem is nu dat we vicieuze cirkels zien ontstaan, waarbij een laag opleidingsniveau tot onzeker werk leidt, geldnood, gezondheidsproblemen en vice versa.

Maatschappelijke ontwikkelingen versterken dit. Internationale concurrentie, flexibilisering, digitalisering, robotisering: het vraagt allemaal om groot aanpassingsvermogen. Mensen moeten zich constant omscholen, technologische vernieuwingen bijhouden en van baan wisselen. De verwachtingen zijn hoog. De rugdekking is laag. De aanwezige ondersteuning voor wie moeite heeft de veranderingen bij te houden is vaak niet genoeg.

Oude systemen, nieuwe werkelijkheid

De ironie wil namelijk dat de Nederlandse verzorgingsstaat zelf achterblijft. Zij gaat uit van oude systemen waarbij iemand een vak leerde en daarmee een baan voor het leven kreeg. Sociale voorzieningen zijn in grote mate afhankelijk van een arbeidscontract, liefst een vast contract. Inmiddels werkt een op de drie Nederlanders als zelfstandige of heeft een tijdelijke overeenkomst. Zij ervaren onzekerheid. Daar kunnen sommigen prima mee om gaan. Denk aan de zelfredzame zzp'er in de IT. Maar lang niet iedereen.

Zoals de samenleving nu is ingericht, vallen steeds meer mensen langdurig buiten de boot of lopen daar risico op. Het gaat niet alleen om de 15 procent van de Nederlanders die afhankelijk zijn van uitkeringen of een laag pensioen. Ook de middenklasse raakt in de knel: mensen met een gemiddeld opleidingsniveau en een modaal inkomen. Hier zien we steeds meer 'onzeker werkenden', zo'n 14 procent van de bevolking (SCP, *Verskil in Nederland*, 2014). Zij hebben werk, maar vaak tijdelijk, met een onzeker inkomen en weinig bescherming. Deze Nederlanders zien hun sociale zekerheden achteruitgaan. Zorg wordt duurder, woonlasten hoger en werk voldoet niet om de kosten te dekken. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) spreekt in haar verkenning *De val van de middenklasse?* (2017) van 'de verbroken beloften van de middenklasse': de maatschappij vraagt veel, maar inzet loont weinig.

Onderwijs als kansenmotor hapert

Deels gaat het mis in de manier waarop kansen worden geboden. Vooral onderwijs zou een kansenmotor moeten zijn. Maar die motor hapert. Al vanaf de basisschool worden ongelijkheden tussen kinderen eerder vergroot dan verkleind. De vergaande differentiatie op middelbare scholen versterkt dit, concludeert de Onderwijsraad in haar rapport *Hoofdpijnen van Stand van educatief Nederland 2018*. Eenmaal in het hoger- of beroepsonderwijs lijken de verschillen haast niet meer op te heffen. De problematiek gaat verder met de flexibilisering van de arbeidsmarkt en de focus op participatie in de verzorgingsstaat. Het werkt voor wie al stevig staat, maar niet voor mensen die worstelen met de snel veranderende samenleving.

Denken over kansengelijkheid stopt vaak bij het *bieden* van kansen. Er wordt niet gekeken of mensen ze ook kunnen *nemen*

Hier zit een fundamenteel probleem. Denken over kansengelijkheid stopt vaak bij het *bieden* van kansen. Er wordt niet gekeken of mensen ze ook kunnen *nemen*, stelde de WRR al eerder vast in haar rapport *Weten is nog geen doen* (2017). In onze samenleving zijn weliswaar veel kansen. Maar ze sluiten slecht aan bij de veranderende realiteit. Dit verdiept de verschillen tussen kansrijke en kansarme Nederlanders. Maatschappelijk ongenoegen hierover is een voedingsbron voor populisme. Het verdeelt en polariseert.

Een kans moet kans van slagen hebben. Het is aan de hele samenleving om daar de juiste voorwaarden voor te scheppen. Door verschillende kansen aan verschillende mensen te bieden. Gelijkaardig, maar niet hetzelfde. En niet alleen aan het begin, op school als kind, maar ook gedurende de levensloop, tijdens het werk, als iemand zelf kinderen heeft.

Drie pijlers: onderwijs, werk en zekerheid

In de praktijk betekent dat een stevige aanpak van onderwijs, werk en zekerheid. Kansengelijkheid valt op staat bij deze drie pijlers. Op scholen moet veel meer aandacht komen voor de praktijk van de veranderende arbeidsmarkt. Dat vraagt een koerswijziging: geen vroege selectie naar niveau, maar een gemotiveerde keuze tussen gelijkwaardige onderwijsrichtingen: theoretisch of praktijkgericht. Ook op de arbeidsmarkt is een stevige hervorming op termijn noodzakelijk. Sociale zekerheden moeten worden losgekoppeld van het soort arbeidscontract. Alle werkenden, flex of vast, moeten toegang hebben tot gelijke zekerheden en scholingsmogelijkheden.

Ten slotte, vraagt een snel veranderende samenleving een stevige basis om op voort te bouwen en, wanneer nodig, terug te vallen. Zorg als samenleving voor betaalbare woningen, ook voor een beginnende leerkracht in de Randstad. Zorg dat mensen snel uit hun schulden kunnen komen, ook voor een mbo-student die het diploma niet haalde. Zorg voor goede zorg, ook voor een zelfstandige die een ongeluk kreeg op het werk. Mensen moeten zelf hun kansen pakken. Dat kan niemand voor hen doen. Maar ze moeten er wel toe in staat zijn. Dat vraagt om verbondenheid. ■

Marthe Hesselmans is senior wetenschappelijk medewerker van de Mr. Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66.

Dit voorjaar publiceert de Van Mierlo Stichting een essay over waar het mis gaat met kansengelijkheid en hoe het anders kan. Volg onze website en kijk mee met de kansen-infographic op: www.vanmierlostichting.d66.nl/kansengelijkheid

Mr. Hans van Mierlo Stichting

Wat is sociaal-liberalisme?

Met een voorwoord van Rob Jetten

€ 9,95

"Blijven we pleiten voor maatschappelijke verandering, met hetzelfde vuur als in de afgelopen honderdvijftig jaar? Of worden we – zoals het jonge Kamerlid Van Houten de grote Thorbecke ooit verweet – tevreden liberalen?"

In welke politieke traditie staan hedendaagse sociaal-liberalen? Speciaal voor tijdschrift *idee* beschreef Coen Brummer, directeur Mr. Hans Van Mierlo Stichting, het sociaal-liberalisme van de afgelopen honderdvijftig jaar én schetst hij een agenda voor de toekomst. Dit essay verschijnt nu ook in boekvorm met een voorwoord van D66-fractie leider Rob Jetten.

Bestellen via: vmswebshop.nl
Alle prijzen zijn excl. verzendkosten

De Europese Unie op een tweesprong, is het thema van de laatste editie van *idee*, het politiek-wetenschappelijk tijdschrift van de Mr. Hans van Mierlo Stichting. Moeten sociaal-liberalen trouw blijven aan hun droom van een federaal Europa, of is dat in de huidige

samenstelling en tijd geen haalbare kaart meer? Een aantal toonaangevende stemmen in het Europese debat leverde een bijdrage te leveren aan de meest recente *idee*, waaronder Luuk van Middelaar, Ulrike Guerot, Jan Zielonka en Alberto Alemanno.

Word ook abonnee, vanaf € 21 per jaar:
vanmierlostichting.d66.nl/idee/neem-abonnement-op-idee

Organiseer een idee-diner!

In de laatste editie van *idee* komen twee onderwerpen uitgebreid aan bod: de Europese Unie, en het sociaal-liberalisme. Een aantal van onze auteurs is graag bereid om met u hierover van gedachten te wisselen. Mocht er bij uw lokale afdeling (of in een ander verband) behoefte zijn aan een reflectieavond – dan kunt u contact opnemen met hoofdredacteur Joost Röselaers: joost.roselaers@d66.nl

In
gesprek
met

Gaby & Rens

Hoe kunnen we de positie van arbeidsbeperkten verbeteren? Dat wil D66-lid Gaby Konijn, ambassadeur van Wij Staan Op! – een stichting van jongvolwassenen met een fysieke handicap – graag weten van Tweede Kamerlid Rens Raemakers. “Ik voel me soms een vakje dat afgevinkt moet worden.”

Tekst **Jessica Hoogenboom**

We reizen samen met de trein naar Den Haag. Daar gaan we praten met D66-Kamerlid Rens Raemakers, die de Participatiewet in zijn portefeuille heeft. Gaby Konijn wil hem vragen hoe de positie van arbeidsgehandicapten verbeterd kan worden. Dit onderwerp gaat haar zeer aan het hart. Als betrokken D66-lid én als ervaringsdeskundige – ze heeft een baan bij de gemeente Amsterdam via het project ‘Arbeidsbeperkten aan het werk’. Wat haar mankeert? “Sinds mijn geboorte heb ik een vorm van spasticiteit. Ik heb ook last van evenwichtsproblemen, ik loop daardoor wat moeilijker. Zeker als ik moe ben, dan kom ik ook minder goed uit mijn woorden. En af en toe schiet er spontaan een arm de lucht in. Best lastig tijdens het flyeren, of als je net een mok warme chocomel in je handen hebt.”

Rens begroet ons enthousiast: “Hallo Gaby! Wij hebben elkaar eerder ontmoet, toch? Tijdens het vlaggetjes uitdelen bij de Gay Pride in 2017! Maar vandaag gaan we het over iets anders hebben. Vertel eerst eens, wat doe jij voor werk?”

Gaby: “Ik verzorg en verwerk beoordelingen van kleine subsidieaanvragen met betrekking tot duurzaamheid. Vooral bewonersaanvragen, bijvoorbeeld van mensen die hun huis willen verduurzamen door over te stappen van aardgas naar elektriciteit.”

Rens: “Interessant, klinkt als een typische D66-baan! Bevalt het?”

Gaby: “Ik ben heel blij met deze baan, al zou ik graag iets meer inhoudelijk werk willen doen. Na mijn studie Sociale Geografie heb ik een tijdje een Wajong-uitkering gehad. Via een jobcoach kwam ik in deze gesubsidieerde baan terecht. Ik heb 100 procent loonwaarde en zit in een hogere schaal, dus ik verdien meer dan het minimumloon. Maar – en nu komt mijn belangrijkste vraag – ik ken veel arbeidsgehandicapten waar dit niet voor opgaat. Bijvoorbeeld voor een vriend, die leiding geeft aan mensen die groen onderhoud verzorgen. Zijn loonwaarde is vastgesteld op 60 procent, omdat hij heel slecht zicht heeft. Hij zal dus nooit boven het minimumloon uitkomen, wát hij ook doet. Dat is enorm demotiverend.”

Rens: “Dit probleem herken ik. Ik hoor vaak van mensen die in de Wajong zitten dat werken nauwelijks loont. Zeker als ze geen 100 procent loonwaarde hebben. Dan wordt het salaris aangevuld tot de uitkering die ze al hadden. Je gaat dus werken, maar je gaat er geen cent op vooruit. Dat is raar en dat gaat ook tegen

de lijn van ons Regeerakkoord in, waarin we zeggen dat werken altijd moet lonen. In welke uitkering je ook zit op dat moment.”

Gaby: “Wat kunnen we daaraan doen, denk jij?”

Rens: “Met betrekking tot de bijstand zijn er interessante experimenten opgezet in een aantal gemeenten zoals Wageningen, Tilburg en Groningen. Daarbij mogen bijstandsgerechtigden extra verdiensten houden, in plaats van dat die worden afgetrokken van hun uitkering. Zodat werken dus echt loont. Voor mensen met een arbeidsbeperking ligt dit ingewikkelder. Omdat je met diverse groepen in diverse uitkeringen – van voor en na de Participatiewet, bijvoorbeeld – en met die verschillende loonwaardes te maken hebt. We zitten eigenlijk in een omslagfase: van het meer passieve sociale werkplaats-denken naar het actief onderzoeken en koppelen van talenten en mogelijkheden.”

Gaby: “Je zegt: *Dit kabinet wil dat werken loont*. Maar de staatssecretaris van sociale zaken (*Tamara van Ark, VVD, red.*) stelde vorig jaar voor om werkgevers de mogelijkheid te bieden arbeidsgehandicapten ónder het minimumloon te betalen. Daar schrok ik van!”

Rens: “Ik ook. Daar hebben wij gelukkig ook een stokje voor kunnen steken, samen met de ChristenUnie. En dankzij het grote maatschappelijk protest dat losbarstte. Want dit plan over loondispensatie was ronduit discriminerend. Arbeidsgehandicapten mét een verdienende partner of eigen vermogen zouden minder betaald krijgen dan arbeidsgehandicapten zónder partner of eigen spaargeld. Na alle kritiek trok Van Ark haar voorstel in. Als Kamerlid wil je graag dingen voor elkaar krijgen. Maar soms – en dat klinkt misschien cynisch – bestaat die inzet uit ‘slechte’ plannen tegenhouden. Oók als jouw partij in de coalitie zit.”

Gaby: “En hoe zit het met de banenafpraak? Ik las dat de overheid haar eigen doelen niet gaat halen?”

Rens: “Dat klopt, hoewel ik het beeld wel wil nuanceren. Het kabinet heeft afgesproken dat er 125.000 éxtra banen bij moeten komen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Het bedrijfsleven doet het goed, ik zie ook dat veel bedrijven intrinsiek gemotiveerd zijn om hier in te investeren. Bij de overheid, die 25.000 van die 125.000 banen moet realiseren, gaat dat minder goed. Dat heeft ook een praktische reden: zij huren deze doelgroep – denk aan catering of schoonmaak op scholen of ministeries – vaak extern in. Die plaatsen worden dan dus meegeteld in de cijfers van het bedrijfsleven. Maar ik vind dat deze discussie wat afleidt van de essentie: het gaat er mij niet om door wie – bedrijfsleven of overheid – zij worden ingehuurd; het gaat erom dat ze passend werk vinden.”

Gaby: “Daar ben ik het helemaal mee eens. Ik vind de discussie over aantallen soms ook best pijnlijk. Ik voel me soms een vakje dat afgevinkt moet worden, zo van: *we hebben er weer één geplaatst!*” Gaby raakt een beetje geémotioneerd.

Rens: “Ik kan me dat heel goed voorstellen. Ook dat is denk ik onderdeel van die grote omslag waar we het net over hadden: kijken naar de talenten en de mogelijkheden, in plaats van naar

de beperkingen die mensen hebben. Niet alleen in de politiek, als we het over die cijfers hebben, maar ook op de werkvloer, in de samenleving als geheel.”

Gaby: Precies! En wat ik dan soms mis, is een gevoel van inclusiviteit. Er wordt bijvoorbeeld veel gepraat over meer diversiteit, maar dan gaat het vrijwel altijd over etnische diversiteit of over gender. Maar mensen die wat moeilijker meekomen, zoals arbeidsgehandicapten, zie en hoor ik niet vaak terug in deze discussie.”

“We moeten kijken naar de talenten, in plaats van naar de beperkingen die mensen hebben”

– Rens Raemakers

Rens: “Daarom was het ook heel goed dat belangengroepen, zoals *Wij Staan Op!*, zo luid en duidelijk van zich lieten horen tijdens die discussie over de loondispensatie. Ik houd mij onder andere bezig met jeugdzorg, armoede- en schuldenbeleid en de Participatiewet. Bij al die portefeuilles gaat het over mensen die het moeilijk hebben, of moeilijk kunnen meekomen. Op al die terreinen probeer ik me voor hen in te zetten en uit te dragen dat iederéén mee doet. Maar dat kan ik niet alleen; daar zijn we met z’n allen verantwoordelijk voor. Gesprekken zoals deze, helpen daar enorm bij. Zo hoor ik wat er speelt, wat er goed gaat en wat niet. Daarvoor wil ik je ontzettend bedanken!”

Gaby: “Graag gedaan! En dank voor je nieuwe boek, ik ga het meteen lezen!” ■

‘Wél positief blijven’

Op zijn 18de hoort Rens Raemakers dat hij uitgezaaide zaadbalkanker heeft. Nu, bijna tien jaar later, beschrijft het jongste Tweede Kamerlid van D66 zijn slopende ziekteproces in *‘Wél positief blijven’*, dat dit najaar verscheen. De aanhalingstekens in de titel van zijn boek hebben een dubbele lading, vertelt hij: “Mensen

wilden mij met deze uitspraak oppeppen en dat was natuurlijk goedbedoeld, maar kanker is geen wedstrijd die je kunt winnen door positief te blijven. De ziekte overkomt je, de behandelingen zijn loodzwaar en je kunt eraan doodgaan; daar mag je best somber of verdrietig over zijn. Dat is mijn boodschap.”

Raemakers schreef het boek samen met tekstschrijver Mérie van der Rijt.

Bestellen: rensraemakers.nl/product/boek

Een jaar later

tekst Marcella Heijboer
foto Jeroen Mooijman

Menno Snel tijdens het najaarscongres van D66 in Den Bosch in 2018

Precies een jaar geleden stond Menno Snel op de achterzijde van *Democraat*. Slechts een paar maanden lid van D66 én kersvers staatssecretaris van Financiën. De redactie vroeg zich af: hoe is het nu met hem? Heeft hij nog wel tijd om te voetballen? En waarom zien we hem zo weinig op tv? “Ik wil geen politicus zijn die op elke golf van verontwaardiging of applaus meelift.”

Al sinds 1995 maakt Menno Snel op dinsdagavond ruimte in zijn agenda voor ‘een potje ballen’. Met een vriendenploeg die ontstond in zijn Groningse studententijd, en waar zich in de loop der jaren diverse spelers bij aansloten of weer afhaakten. “Ook toen ik in de Verenigde Staten werkte, gooide ik bij bezoeken aan Nederland altijd mijn voetbalschoenen in de koffer. Je bent altijd weer welkom. Nee hoor, de andere spelers gaan niet minder hard het duel aan omdat ze denken: *Voorzichtig met de staatssecretaris*. Lekker voetballen en daarna een paar biertjes. Ik heb die ontspanning echt nodig.”

Onhandige yoga-poses

Het gesprek met Snel is doorspekt met sport-en-spel-jargon. “Ik kan er niks aan doen, hier op het ministerie worden ze er ook gek van. Inzicht in spelletjes, een andere hobby van me, is hartstikke handig. Ik wil niet het hele leven een spel noemen, maar er zijn wel patronen in groepsverbanden en bij

onderhandelingen. Mensen die veel spelletjes spelen hebben ook de ervaring: niet elke slag hoeft voor jou te zijn om wel het eindspel te kunnen winnen.”

Nog zo’n vaste afspraak in de agenda: vrijdagmorgen sporten met het kabinet. “Om half acht staan we in sportkleding klaar voor een work-out van ruim een uur. Spinnen, oefeningen, circuitje lopen. We worden door de trainster flink over het parcours gejaagd. Gemiddeld zijn we met z’n achten, een beetje giechelig zitten we dan in de meest onhandige yoga-poses. Er worden weleens wat werkzaken besproken, maar het is vooral ontspannen; samen ontbijten, beetje geinen. De sfeer is te vergelijken met die van je plaatselijke voetbalteam.”

En toen belde Wouter

Staatssecretaris van Financiën worden; het was een onverwachte afslag in zijn loopbaan. “Ik had het in mijn functie hiervoor, bij de Waterschapsbank, enorm naar mijn zin. Na een aantal tropenjaren bij het IMF, waarvoor ik de hele wereld over vloog, waren we als gezin net weer een beetje geland in Den Haag. Mijn dochters zitten er op de middelbare school. Het idee was dat we wat meer samen zouden kunnen zijn en daar leent mijn huidige functie zich natuurlijk minder voor.” Toch zei Snel ‘ja’ toen Wouter Koolmees hem in de herfst van 2017 polste voor een positie in het nieuwe kabinet. “Ik was heel verrast toen hij belde. We kenden elkaar uit de tijd dat we allebei als ambtenaar op het Ministerie van Financiën werkten en we hebben last van hetzelfde gen: we zijn diep verknocht aan de techniek, *de bouten en moeren* van de Rijksbegroting.

Dat dit een regeerakkoord met lef in de fiscale paragraaf is, gaf voor mij de doorslag. Mijn motivatie zit echt op de portefeuille die ik heb. Er zijn twee zaken uit het regeerakkoord die ik dan met name wil noemen: vergroenen en het aanpakken van belastingontwikking.”

Op televisie

Het politieke leven bevalt hem goed. Snel kende het al vanuit de ambtelijke bankjes. “Ik heb destijds zeker acht belastingplannen door de Tweede en Eerste Kamer begeleid. Het verschil is dat ik het debat nu – met plezier – zélf voer, in plaats van dat ik argumenten meegeef aan de bewindspersoon. Wat ik leuk vind, is om een begrijpelijk verhaal te vertellen aan mensen die niet zo in een thema thuis zijn. Het onderwerp belastingen is gecompliceerd, maar ook superpolitiek. Heel veel plannen, zoals nu bij de gesprekken rondom het Klimaatakkoord, lopen via fiscale maatregelen, bijvoorbeeld door het anders inrichten van het stelsel. Het raakt iedereen: personen, bedrijven, sectoren.” In zijn dossiers trekt hij samen op met zijn collega’s in het kabinet. “Bijvoorbeeld met Stientje van Veldhoven rondom elektrisch rijden, met Sigrid Kaag over handelsbelangen, met Wouter Koolmees over ZZP en pensioenvraagstukken.” Dat we de staatssecretaris niet zo vaak in de media zien, is een bewuste keuze, zegt hij. “Toen ik aan deze baan begon, had ik het vaste voornemen om het op mijn eigen manier te doen, door te zijn wie ik ben. Ik wil echt iets nieuws te melden hebben als ik op tv kom, zoals met het belastingplan of de vliegbelasting. Ik wil niet een politicus zijn die op elke golf van publieke

verontwaardiging of applaus meelift. Dat mensen denken: *Daar heb je hém weer.*”

Knettervervuilend

Hoewel hij pas ruim een jaar staatssecretaris is, is hij blij met de voortgang op een aantal van zijn dossiers. Eind vorig jaar loodste hij het nieuwe Belastingplan door Tweede en Eerste Kamer en er worden meters gemaakt bij het tegengaan van belastingontwikking, zoals maatregelen tegen internationale brievenbusfirma’s. Ook bij het realiseren van vergroening zijn stappen gemaakt, zoals de verhoging van de belasting op het verbranden en storten van afval. Tevreden is Snel ook met de plannen

“Belasting is superpolitiek. Heel veel plannen, zoals nu bij de gesprekken rondom het Klimaatakkoord, lopen via fiscale maatregelen”

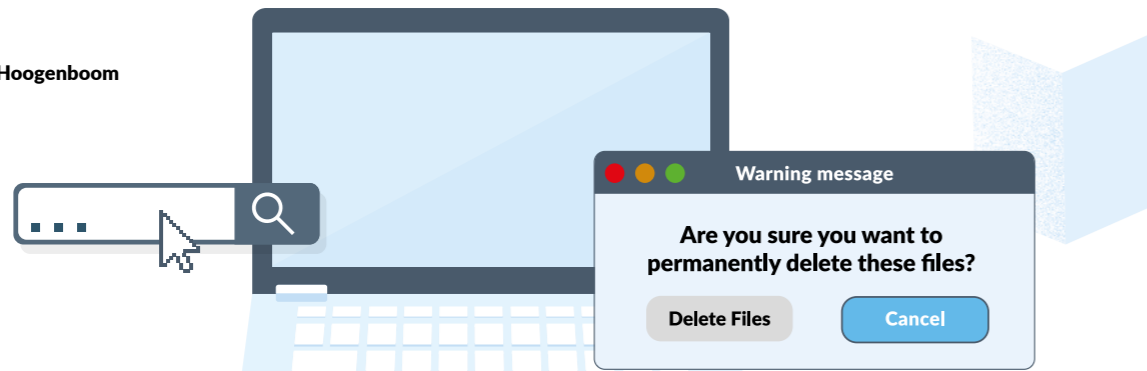
voor de zogenoemde vliegtaks. “Bij het voltanken van een Fiat Panda betaal je belasting, terwijl vliegen op geen enkele manier belast wordt – maar wel knettervervuilend is. Gelukkig groeit het bewustzijn dat de trein naar veel Europese bestemmingen een goed en verantwoord alternatief is. *Vliegschaamte* dong in 2017 mee naar Woord van het Jaar; mensen vinden het niet leuk om meer te betalen voor een vliegreis, maar ze voelen wel aan dat het té goedkoop is om voor 30 euro naar Zuid-Europa te vliegen. We denken met z’n allen te makkelijk *Het kost niks*, terwijl de echte kosten worden gedumpt op het milieu, en dus op de toekomstige generatie.”

Indrukwekkend congres

Over bovenstaande thema’s sprak Snel ook op het najaarscongres van D66, op 6 oktober in Den Bosch. Zijn eerste plenaire congresoptreden. “Ik had weinig tijd om mijn optreden goed voor te bereiden. De avond ervoor heb ik nog wat spreekkaarten aan elkaar gelijmd met *Pritt* stift. Toen ik die zaterdag het podium zag, met die 1500 mensen in de zaal, vond ik dat echt indrukwekkend. Het ging uiteindelijk heel goed, ook omdat ik dacht: *We staan hier als het goed is met z’n allen voor min of meer hetzelfde. Waar ik vóór ben, daar zijn deze mensen ook voor.* Ik voelde me erbij thuis.”

Als het gaat over de samenwerking in het kabinet komen er al snel weer sportmetaforen op tafel. “De sfeer is prettig, er is een klik en Rutte speelt daar een goede rol in. Hij vindt het belangrijk dat je niet te voorzichtig bent en dat ben ik met hem eens. Elkaar durven aanspreken op sterktes, maar ook op zwaktes, is essentieel, maar dan wel op de goede manier. Positieve coaching in teamverband is succesvoller dan elkaar verwijten maken. We hebben allemaal een andere baan, in een ander krachtenveld en met een andere agenda. Voor zover ik het kan overzien zit het tussen de mensen in het kabinet goed, we kunnen wel een stootje hebben. Als D66-bewindspersonen hebben we trouwens ook regelmatig onderling overleg. We bespreken de partijlijn, los van de waan van de dag. Ik vind dat we zaken professioneel bedenken en regelen, D66 is geen amateurclub. In zo’n team speel ik graag!” ■

tekst
Jessica Hoogenboom

Opslaan en verder gaan

Joost van Koutrik

Tom Kunzler

Informatiespecialisten Tom Kunzler en Joost van Koutrik maken zich zorgen over het digitale informatie-beheer van lokale D66-afdelingen. “Een doos met oude papieren gooi je niet zomaar weg; een verdwaald mapje op je bureaublad wel. Ik vrees daarom dat we straks een enorm gat hebben in onze partijgeschiedenis.”

Zijn motie *Ontsluit de partijgeschiedenis!* werd tijdens het najaarscongres in 2017 aangenomen. Een nogal ambitieuze titel, beaamt indiener Tom Kunzler, bestuurslid communicatie bij D66 Utrecht en adjunct-directeur van Open State Foundation. Het idee voor de motie ontstond tijdens het vijftigjarig bestaan. “Toen konden we nog uitbundig putten uit papieren archieven. Maar hoe gaan we dat doen in 2066? Sinds de jaren negentig is er van alles op cd-roms, floppy’s, thuis-pc’s en online omgevingen gezet. Een deel van dat materiaal is niet meer leesbaar, verweesd of onvindbaar. Ik vrees daarom dat we straks een enorm gat hebben in onze partijgeschiedenis, met name op lokaal en regionaal niveau.”

Vóór we onze partijgeschiedenis kunnen ontsluiten, moeten we dus eerst zorgen dat er wat te ontsluiten valt, zegt Kunzler. Hij doelt op het duurzaam bewaren van de huidige digitale informatiestroom, waar veel organisaties – en dus ook D66-afdelingen – mee worstelen. “Een doos met oude papieren gooi je niet zomaar weg; een verdwaald mapje op je bureaublad wel. Daarom roept onze afdeling met deze motie het Landelijk Bestuur op om hier beleid op te formuleren. Daarnaast is het belangrijk dat afdelingen zélf inzien dat ze hun informatiebeheer op orde moeten hebben. Niet alleen voor later, als je een jubileum te vieren hebt; maar ook voor nu – als je wilt nagaan wanneer en door wie een bepaald besluit is genomen.”

Handreiking & nieuw MijnD66

Het landelijk bureau van D66 werkt, samen met de thema-afdeling Digitaal66, aan een handreiking voor lokale afdelingen met aanbevelingen voor de (digitale) opslag van gegevens. Deze zal beschikbaar worden gemaakt voor alle bestuursleden in het vernieuwde MijnD66.

Meer weten over het vernieuwde MijnD66?

Ga naar MijnD66.nl en log in met uw e-mailadres. U kunt hier uw profiel beheren; uw lidmaatschappen (thema-afdelingen, nieuwsbrieven) aanpassen; de bestuurders en nieuwsberichten van uw afdelingen opzoeken; of meer lezen over onze campagnes en opleidingen. Bestuurders kunnen in deze omgeving ook veilig documenten opslaan en delen. Vragen? Mail naar: online@d66.nl

Meer weten over privacy en wachtwoorden: helpdesk.d66.nl/bescherm-jezelf-digitaal
Meer weten over CC-licenties: creativecommons.nl/uitleg

Vraag je eerst af: wat doen wij?

“En dat is helemaal niet zo moeilijk”, zegt Joost van Koutrik. Hij werkt bij Het Utrechts Archief en houdt toezicht op het informatiebeheer van de gemeenten Utrecht en Nieuwegein, de provincie Utrecht, en hun gemeenschappelijke regelingen. “Vraag jezelf eerst af: wat zijn onze taken en activiteiten? En baseer dáárop je informatiebeheer. Zorg vervolgens dat iemand in jouw afdeling of werkgroep, bijvoorbeeld de secretaris, deze beheertaak uitvoert. Ik was bijvoorbeeld secretaris van de werkgroep Cultuur van D66 Utrecht. Wat deden wij? Wij vergaderden en we organiseerden kennissessies, voor onze leden en voor het raadslid met cultuur in de portefeuille. Dus ik maakte twee mappen aan: een mapje Vergaderingen en een mapje Bijeenkomsten. Die vulde ik consequent met datummapjes en die vulde ik weer met documenten met een herleidbare naam: eerst een datum, dan een titel en vervolgens de versie. Dat klinkt heel simpel, maar het zal je verbazen hoeveel mensen dat niet doen. Na een tijdje zie je dan door de bomen het bos niet meer.”

Zet het in de cloud

Waar zet je die mapjes vervolgens neer? Kunzler: “Zorg in elk geval dat het niet op één fysieke plek staat, zoals op je pc thuis of op je laptop. Dat is niet veilig, want stel: je computer crasht of je laptop wordt gejat. Het bestuur van D66 Utrecht werkt bijvoorbeeld met Nextcloud, een Europese cloudopslag à la Google Drive. Want we willen niet dat privacygevoelige informatie op een Amerikaanse server terecht komt. Belangrijk is om die te beveiligen met een goed wachtwoord en om af en toe een back-up te maken. Wat eigenlijk idealer zou zijn, is als het landelijk bureau een veilige, digitale opslagomgeving zou kunnen bieden, waarin alle afdelingen hun mappen kunnen uploaden. Dan hoeven bestuurders niet allemaal zélf een oplossing te zoeken.” Als dat niet haalbaar blijkt, kun je ook denken aan een selectie die je landelijk verzamelt en opslaat, zegt Kunzler. “Dan denk ik vooral aan lokale nieuwsbrieven. Dat zijn mooie historische bronnen. Ze geven een vrij compleet beeld van wat er zowel politiek als organisatorisch binnen afdelingen speelt in een bepaalde periode. Bewaren dus!”

Naar het lokale archief

Goed, dan staat al dat materiaal keurig en veilig opgeslagen. En dan? Van Koutrik: “Dan kun je denken aan verder selecteren en beschikbaar stellen, binnen en buiten de partij. Elke gemeente en elke provincie heeft een archiefbewaarplaats. Daar worden – naast de blijvend te bewaren informatie van de

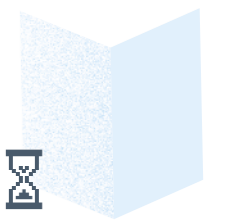
overheid – ook archieven van lokale organisaties bewaard, zoals politieke partijen. Of de archiefinstelling van jouw gemeente jouw notulen van de afgelopen vijftig jaar wil aanpakken, hangt echter af van haar taak en haar acquisitiebeleid. Mijn advies: neem contact met ze op om dit te bespreken.”

“Sinds de jaren negentig is er van alles op floppy’s, cd-roms en thuis-pc’s gezet”

Horen de fractie- en afdelingsarchieven bij elkaar? Van Koutrik: “Ik zou zeggen van wel. Alles wat met de raadsorganen van doen heeft, zoals moties en raadsbesluiten, wordt door de griffie beheerd en op termijn overgebracht naar de archiefbewaarplaats – als het blijvend moet worden bewaard. Dat is zo geregeld in de Gemeentewet en de Archiefwet. Maar een motie wordt vaak voorbereid in samenwerking met werkgroepen van de lokale afdeling. Dus als je later de context van zo’n motie wilt nagaan, hoe die tot stand is gekomen, dan wil je dat materiaal idealiter aan elkaar gerelateerd hebben. Dit geldt uiteraard ook op provinciaal niveau, dus voor Statenfracties en regionale afdelingen.”

Regel gebruiksrechten

Een andere consequentie van de huidige digitale informatiestroom is dat de aard en de inhoud van het materiaal verandert. Kunzler: “Als je kijkt naar campagneposters: vroeger stond daar een inhoudelijke boodschap of een bijzonder grafisch ontwerp op. Tegenwoordig wordt de politieke boodschap veel meer via sociale media verspreid. Dan kun je wel leuk al je affiches bewaren, maar foto’s, filmpjes en tweets zijn straks eigenlijk belangrijker.” Als je die bewaart, zorg dan wel dat je de gebruiksrechten goed regelt en bijhoudt, zegt Kunzler. “Als je foto’s of filmpjes laat maken, spreek dan af dat de gebruikslicentie bij D66 ligt en leg dat vast. Of het nu door een vrijwilliger of door een professional is gemaakt. Dan kun je ze bijvoorbeeld op flickr.com plaatsen, een handige website om beeldmateriaal te delen. Zet de gebruiksrechten (bijvoorbeeld een CC-licentie, zie kader, red.) in de beschrijving; dan hoef je later niet eindeloos na te gaan of zo’n foto nou rechtenvrij is of niet.” Maar nu treden we misschien wat teveel in de details, besluit Kunzler. “Het gaat er vooral om dat we als partij goed nadenken over: wat willen we kunnen terugvinden als D66 honderd jaar bestaat? Want als we nu niets doen, dan zal dat niet veel zijn.” ■

↓ Eerste editie van
Democraat, 1967

Landelijk en lokaal archief

Het landelijke partijarchief van D66 is gedeponerd bij het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP). Er wordt momenteel gewerkt aan de digitale ontsluiting van een gedeelte van dit (grotendeels papieren) archief. Landelijke D66-publicaties (zoals affiches, verkiezingsprogramma’s en ledenblad *Democraat*) zijn al wél (grotendeels) digitaal beschikbaar via de eigen collecties van het DNPP. Meer informatie: dnpp.ub.rug.nl/collecties

Het DNPP neemt geen archieven van lokale afdelingen op. Uitzonderingen daarop zijn: affiches (posters) en promotie-artikelen (stickers, pennen etc.). Dus: heeft u nog oude affiches op zolder liggen? Mail naar: dnpp@rug.nl

Contact met uw lokale/regionale archiefinstelling? Kijk op: vng.nl/onderwerpenindex/dienstverlening-en-informatiebeleid/archieven

Voor mensen die iets willen doen

tekst Marcella Heijboer

Wethouder Eelco Eerenberg (Enschede) knapt een basisschool op

D66

D66 Nijmegen

Op 15 en 16 maart – het laatste weekend voor de Provinciale Statenverkiezingen – vindt NLdoet plaats. Tientallen afdelingen, fracties en wethouders doen al jaren mee aan deze grootste vrijwilligersactie van Nederland. “D66 vindt vrijwilligerswerk belangrijk en we geven graag het goede voorbeeld.”

Elk jaar in maart halen ze traditiegetrouw het NOS *Journal*: leden van de koninklijke familie die de handen uit de mouwen steken in het kader van NLdoet. Prinses Beatrix met een verfkwas in de hand; Koning Willem-Alexander die pannenkoeken bakt in een verzorgingstehuis; Koningin Maxima die enthousiast meedoet met gezelschapsspelletjes. Niet zonder reden: zij zijn het beschermbaar van het Oranje Fonds, dat deze grootste vrijwilligersactie van Nederland elk jaar organiseert. D66-afdelingen doen ook al jaren mee met acties in de buurt. Schoolpleinen opknappen, een bijenhotel bouwen, uitstapjes maken met bewoners van een zorginstelling – het is slechts een greep uit de vele activiteiten die D66'ers de afgelopen jaren ondernamen tijdens NLdoet.

Bijenhotel bouwen

“Het is vooral heel leuk om te doen”, zegt Brecht Weerheijm, duo-raadslid in Lansingerland. “Er is op die dag een positieve *vibe* in de gemeente, want overall zijn vrijwilligers aan de slag. Wij hebben vorig jaar met een aantal actieve D66-leden in de tuin van een woonzorgcomplex voor mensen met een verstandelijke beperking gewerkt. Ook de bewoners zelf hielpen mee; die vonden het mooi om nieuwe gezichten te zien. Na afloop kregen ze een oorkonde, dat hadden de medewerkers van het complex voor hen geregeld.” Dennis Groenewold, D66-raadslid in Den Haag, deelt het enthousiasme van Weerheijm: “Wij doen al sinds 2011 mee. D66 vindt vrijwilligerswerk belangrijk en we geven graag het goede voorbeeld. We hebben tijdens de actie meestal meerdere teams, en de klussen variëren van het ophalen van producten voor de Voedselbank tot het versieren van cupcakes voor en met ouderen. Ook veel andere politieke partijen in de stad leveren een bijdrage. Daar wordt positief op gereageerd, ook door de lokale media.”

Alda van Zijl, fractievoorzitter van D66 Buren, kon in 2018 via NLdoet een vervolg geven aan de ‘bijenmotie’ die zij in de gemeenteraad had ingediend. “Die motie leverde destijds nogal wat lacherige reacties op, maar vorig jaar werd de grote afname van het aantal wilde bijen landelijk nieuws. In en rond Buren hebben we veel fruitbomen en de bij is daar hard nodig. Met een groep vrijwilligers hebben we van bamboescheuten en blokken hout een bijenhotel gebouwd en bloemen gezaaid, als voedsel voor vlinders en bijen. Er was een heel gemoedelijke sfeer; iedereen werkte voor hetzelfde doel. En... de bijen zijn al snel in het nieuwe hotel getrokken!”

D66 Zaanstad

De Jonge Democraten doen mee met D66 Westland

Wethouder in kluskleiding

In sommige gemeenten doet de wethouder als lid van het college van B&W mee aan een actie. Zo schepte Eelco Eerenberg, D66-wethouder en locoburgemeester in Enschede, met een collega-wethouder zand bij een honk- en softbalvereniging (“We whatsappten elkaar de dag erna over onze spierpijn”). Bij andere edities hielp hij mee bij het opknappen van een schoolplein en zette hij de historische stadsbus opnieuw in de lak. Eerenberg: “Voor zowel de lokale afdeling als het college is NLdoet een mooie dag om de organisaties die de stad draaiende houden te erkennen, te helpen en te ontmoeten. Vooral de ontmoeting is enorm leuk. Tijdens het werk aan de bus kreeg ik van de vaste vrijwilligers de prachtigste verhalen over de historie van Enschede te horen. Bij het opknappen van het schoolplein hadden de ouders gehoord dat de wethouder zou komen. Die zal wel in zijn nette pak komen, op de foto gaan en na tien minuten weer vertrekken, dachten ze. Maar ik arriveerde in mijn kluskloffie en hielp mee tot de klus geklaard was. Dat geeft toch een ander beeld, haha.”

“Voor zowel de lokale afdeling als het college is NLdoet een mooie manier om de organisaties die de stad draaiende houden te erkennen, te helpen en te ontmoeten”

Maaïke Veening, nu wethouder in Almere, deed in Amstelveen meerdere keren met het college – collega-wethouders en de burgemeester – aan NLdoet mee. “We namen kinderen met het Syndroom van Down mee naar de geitenboerderij in het Amsterdamse Bos. Het was voor iedereen een mooie dag: voor de kinderen, voor de medewerkers van de zorginstelling, de vaste vrijwilligers en voor ons. Er is onderling veel waardering voor elkaars inzet.”

Campagnejas aan of uit?

In 2018 vond NLdoet vlak voor de gemeenteraadsverkiezingen plaats. Dit jaar spelen verkiezingen weer een rol. Hoe gaan

afdelingen daarmee om? Trokken zij vorig jaar tijdens NLdoet massaal hun campagnejasjes aan? “Wij twijfelden”, zegt Matthie van Merwerode, destijds wethouder in Uden. “We wilden laten zien dat we de handen uit de mouwen steken: niet alleen woorden maar ook daden. Maar het was ook in de aanloop naar de verkiezingen, dus we wilden niet té introvert zijn. Wij hebben onze D66-jassen daarom toch aangetrokken. Daar hebben we overigens geen opmerking of wanklank over gehoord.” De organisatie van NLdoet geeft desgevraagd aan dat er geen regels voor kleding zijn: “Iedereen mag dragen wat hij wil”. De meeste afdelingen kiezen echter voor eigen kluskleiding of voor de t-shirts die NLdoet beschikbaar stelt. Meestal om praktische redenen (“bij veel klussen word je flink vies, dus een witte jas is niet handig”) en soms om principiële redenen. Wethouder Eerenberg, die als kind al vrijwilligerswerk deed, zegt daarover: “Je moet niet aan NLdoet meedoen om stemmen te halen. Het is vooral een geweldige manier om mensen te spreken. En onderschat de mond-tot-mondreclame niet. Wij klusten op vrijdag op een schoolplein; dat zagen veel ouders en kinderen, en die hebben het daar ter plekke over met elkaar en misschien later ook op een verjaardag.” ■

Ook meedoen aan NLdoet op 15/16 maart?

Zoek een klus in de buurt, en meld je aan via: nl.doet.nl/zoeken

D66 IJsselstein

Maatschappelijke actie

Op de voorzijde van het Strategisch Plan 2017-2021, de meerjarenvisie van het Landelijk Bestuur op de vereniging, staat prominent: *Voor mensen die iets willen doen*. Het idee: samen met andere (maatschappelijke) organisaties aan de slag om onze idealen te verwezenlijken. Tjeerd Dierckxsens heeft namens het Landelijk Bestuur ‘maatschappelijke actie’ in zijn portefeuille. “Een initiatief als NLdoet past natuurlijk heel goed bij die visie. Met z’n allen aan de slag in je gemeente, bij organisaties die belangrijk zijn voor de gemeenschap. Laten zien dat je niet alleen praat maar ook doet, en kennis maken met inwoners. Heel waardevol!”

Strategisch Plan lezen? Kijk op: d66.nl/leden

foto Jeroen Mooijman

Congres 109 10 maart 2019 | Zaandam

Op zondag 10 maart heeft het 109de D66-congres plaats in Zaandam. Tijdens dit congres wordt het verkiezingsprogramma van D66 voor de Europese Parlementsverkiezingen van 23 mei 2019 vastgesteld door de leden. Ook kunt u stemmen op kandidaten voor diverse landelijke functies, zoals het Landelijk Bestuur, de Landelijke Verkiezingscommissie, de Besluitvormingscommissie en de Financiële Commissie. Daarnaast zijn er op dit congres natuurlijk ook weer interessante sprekers en inhoudelijke sessies!

Lees het concept-programma op: verkiezingsprogramma.d66.nl/europa
Meer informatie over Congres 109: d66.nl/congres-109
d66.nl/congres

Maak kennis met D66! Vrijdag 12 april 2019

Thema: Europa

D66 organiseert regelmatig kennismakingsbijeenkomsten in de Tweede Kamer. U maakt kennis met de partij, het sociaal-liberale gedachtegoed en de mogelijkheden om actief te worden. Als nieuw lid ontvangt u automatisch een uitnodiging. Leden die al langer lid zijn, zijn ook welkom.

Meer informatie & aanmelden: d66.nl/nieuweleden

Biografie Hans Gruijters

Iedereen kent D66-oprichter Hans van Mierlo, maar wie weet nog wie Hans Gruijters was?

Dat vroeg D66'er Rogier Verkoost zich ook af. Eind vorig jaar verscheen zijn biografie over Hans

Gruijters (1931-2005) getiteld *Een dwarse democraat*. Verkoost beschrijft hierin het leven van de eigenzinnige journalist/kroegbaas uit Helmond, die zijn politieke loopbaan begon als VVD-raadslid en een van de oprichters werd van D'66 – ja, toen nog met apostrof. In 1973 werd Gruijters de eerste minister namens D66, in het kabinet-Den Uyl. Hoe het hem verder verging in de politiek en bij D66...? De biografie is verkrijgbaar via diverse websites, waaronder bol.com.

Bart Vink

D66 steunt Water Natuurlijk

D66 doet als partij niet mee aan de waterschapsverkiezingen; in plaats daarvan steunt D66 de landelijke waterschapspartij Water Natuurlijk.

Op 20 maart zijn er niet alleen verkiezingen voor de Provinciale Staten, maar ook voor de waterschappen. En die zijn belangrijk in ons natte, laaggelegen land. De waterschappen richten zich daarbij niet meer alleen op 'droge voeten' en op omstandigheden voor een zo groot mogelijke agrarische productie, maar steeds meer op klimaat, milieu en duurzaamheid. Denk bijvoorbeeld aan het terugwinnen van grondstoffen uit afvalwater, het mogelijk maken van 'kringlooplandbouw', en aan schoon water waarin veilig gezwommen kan worden. De landelijke waterschapspartij Water Natuurlijk zet gezondheid en duurzaamheid centraal in het waterbeheer. En dat is wat D66 belangrijk vindt. Oud-partijleider Jan Terlouw is al tien jaar ambassadeur van Water Natuurlijk en op de kieslijsten van alle 21 waterschappen treft u D66'ers aan die deze partij steunen. Naast D66, zijn ook GroenLinks en diverse natuur- en milieuorganisaties aangesloten. Bart Vink, de D66-liason in het landelijke bestuur van Water Natuurlijk: "Water Natuurlijk zorgt ervoor dat water een drijvende kracht wordt voor gezonde steden en een duurzaam land. Die ambitie verdient onze steun."

Meer informatie: waternatuurlijk.nl

Save The Dates

Onderwijssymposium 6 april 2019

Op zaterdag 6 april 2019 vindt de zesde editie van het Landelijk Onderwijssymposium plaats in Rotterdam met als thema: 'Grenzen verleggen'.

Binnen het centrale thema wordt aandacht besteedt aan zowel internationale visies als aan de uitdagingen binnen het onderwijs in Nederland. De symposiumcommissie zorgt voor een gevarieerd programma met toonaangevende sprekers, waaronder D66-ministers Ingrid Van Engelshoven (Onderwijs) en Sigrid Kaag (Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking) en lijsttrekker voor de Europese verkiezingen Sophie in 't Veld.

Programma

Opening: Ingrid van Engelshoven, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

TedX talks: een aantal 18 minuten durende sessies, variërend per onderwijsniveau

Lunch: aangeboden op locatie

Verdiepende workshops: er worden diverse workshops aangeboden

Afsluitende borrel: een gezellig moment om na te praten met sprekers en deelnemers

De ticketprijs is inclusief koffie en thee, lunch én borrel!

Aanmelden en meer informatie:

onderwijssymposium.d66.nl

foto Jeroen Mooijman

Kaderdag 22 juni 2019

Op zaterdag 22 juni vindt de jaarlijkse kaderdag plaats voor verenigingsbestuurders.

Met inspirerende sprekers en interessante trainingen belooft het weer een interessante dag te worden voor al onze verenigingsbestuurders. Meer informatie over de locatie en het programma ontvangt u te zijner tijd via de bestuurdersnieuwsbrief.

Els Borst Netwerk Event

29 juni 2019

Op zaterdag 29 juni organiseert het Els Borst Netwerk (EBN) haar jaarlijkse netwerk-event.

Tijdens het jaarlijkse EBN-event zijn er weer inspirerende workshops en EBN-Talks en is er volop ruimte om te netwerken. Tijdens deze vierde editie zal er ook een nieuwe voorzitter worden gekozen.

Toegangsprijs voor EBN-leden is gratis. D66-leden die geen lid zijn betalen 10 euro (en voor hetzelfde bedrag bent u meteen lid van het EBN!) Meer informatie en aanmelden: d66.nl/elsborstnetwerk of mail naar: elsborstnetwerk@d66.nl

Nieuw Verenigingshuis

Het Landelijk Bureau van D66 gaat (weer) verhuizen!

Per 1 april 2019 is het nieuwe bezoekadres van het Landelijk Bureau van D66 (en de Van Mierlo Stichting): Lange Houtstraat 11, 2511 CV Den Haag. Reden van de verhuizing: minder vaste lasten en méér vierkante meters. U vindt ons nieuwe onderkomen – een monumentaal 18de eeuws pand – schuin tegenover het Tweede Kamergebouw. Het is niet de eerste keer dat het Landelijk Bureau van D66 verhuist: na diverse locaties in Amsterdam, verhuisde het 'partijsecretariaat' in 1978 definitief naar Den Haag. Na de Javastraat, de Bezuidenhoutseweg, de Noordwal, de Laan van Meerdervoort en Hoge Nieuwstraat 30 (huidige locatie, sinds 2009), is Lange Houstraat 11 het zesde onderkomen van D66 in de Hofstad.

(Stage-)vacatures!

Altijd al willen weten hoe het er bij D66 achter de schermen aan toegaat?

Het Landelijk Bureau heeft – evenals het wetenschappelijk bureau en de fracties (Eerste en Tweede Kamer, Europese delegatie) – regelmatig stage-vacatures voor studenten die voor een langere periode beschikbaar zijn. Daarnaast vindt u ook vacatures voor medewerkers en vrijwilligers op onze vacaturepagina: d66.nl/werken-bij-d66

Debatreeks Rechtvaardige Inkomensverdeling

De thema-afdeling Sociaal-Liberalisme heeft als doel bij te dragen aan de uitwerking van sociaal-liberale beginselen naar concreet beleid. Op dit moment focust de thema-afdeling zich op de D66-richtingwijzer *Beloon prestatie en deel de welvaart*. Daartoe organiseerde zij recent twee debatavonden over 'Rechtvaardige inkomensverdeling'.

Wat is een prestatie, welke beloning hoort daarbij en hoe deel je dan de welvaart? Deze vragen stonden centraal in de twee debatavonden die de thema-afdeling Sociaal-Liberalisme samen met de thema-afdeling Economie organiseerde. De eerste bijeenkomst was in september vorig jaar in Utrecht; het vervolgdebat vond plaats op 28 januari in Amsterdam. Sprekers tijdens het laatste debat waren (zie foto, v.l.n.r.): D66-Tweede Kamerlid Steven van Weyenberg, D66-senator Alexander Rinnooy Kan, Bastiaan van Apeldoorn (SP-senator) en Ingrid Robeyns (Hoogleraar Universiteit van Utrecht). De inhoudelijke bijdragen van de sprekers gaven, vanwege de verschillende invalshoeken, aanleiding tot veel discussie in de zaal. Heet hangijzer bleek vooral de magere beloning en de personeelstekorten in sectoren waar de maatschappij veel waarde aan toekent – zoals zorg en onderwijs. Ook ontwikkelingen in de inkomens- en

vermogensongelijkheid, en de gevolgen daarvan op 'gelijke kansen', kwamen aan de orde. Er bleken ook verschillen van inzicht over hoe misstanden opgelost kunnen worden. Kan dit overgelaten worden aan de vakbeweging en initiatief van betrokken burgers, of heeft de overheid hierin een sturende taak? Kortom: onderwerpen waar nog veel meer over te zeggen is. De betrokken thema-afdelingen gaan dan ook verder met de uitwerking van deze richtingwijzer. Geïnteresseerde D66'ers zijn van harte welkom om mee te denken en praten.

Aanmelden of meer informatie
mail naar [Emiel Althuis \(bestuurslid\)](mailto:EmielAlthuis@bestuurslid.nl):
D66bpeddw@gmail.com
Website thema-afdeling:
sociaalliberalisme.d66.nl

Lid worden van een thema-afdeling? Meld u aan via: MijnD66.nl. U vindt alle thema-afdelingen van D66 op: d66.nl/partij/thema-afdelingen

Cadeaulidmaatschap

Op zoek naar een origineel cadeau?
Geef een D66-lidmaatschap!

Het cadeaulidmaatschap wordt verstuurd in een leuke cadeauverpakking, met een kleine verrassing. Hij of zij wordt ook meteen uitgenodigd voor de eerstvolgende 'Maak kennis met D66-dag' en het landelijk partijcongres van D66. Het lidmaatschap kost 15 euro en is één jaar geldig. Het enige wat de ontvanger hoeft te doen, is het cadeaulidmaatschap te activeren.

d66.nl/cadeaulidmaatschap

#ingesprekmet

Op zaterdag 2 maart gaan de campagne-teams van D66 weer de straat op en de deuren langs om het gesprek met Nederland aan te gaan.

Welke kansen zien bewoners voor een betere wijk, gemeente, provincie of land? Benieuwd naar welke ideeën er in uw gemeente zijn opgehaald? Klik op de kaart: ingesprekmet.d66.nl Meedoen? Neem contact op met uw lokale afdeling via MijnD66.nl of via: d66.nl/partij/d66-in-het-land

Ledenpagina

Wilt u graag weten hoe onze politieke vereniging in elkaar steekt? Of bent u op zoek naar specifieke (contact)informatie, afdelingen, commissies of parlementariërs? U vindt het via: d66.nl/partij

Ledenadministratie

Een verhuizing doorgeven? Aan- of afmelden voor een nieuwsbrief? Uw lidnummer opzoeken? Ga naar MijnD66.nl en voer zelf uw wijzigingen door in onze ledenadministratie. Is uw emailadres (tevens uw gebruikersnaam) gewijzigd of heeft u andere vragen? Stuur een mail naar ledenadministratie@d66.nl of bel 070 356 60 66.

Contributie / donaties

Uw lidmaatschap betaalt u per (digitale) acceptgiro of automatische incasso. Acceptgiro kwijt? Stort uw contributie op NL 11 RABO 019 199 6807 t.n.v. Democraten 66 o.v.v. 'contributie' en uw 'lidnummer' (zie boven). Een extra gift aan de partij kunt u overmaken naar NL 11 RABO 011 304 2396 t.n.v. Democraten 66 o.v.v. 'gift'. Meer weten? Kijk op d66.nl/doneren of mail naar fondsenwerving@d66.nl

Lid worden / maken

Kijk op d66.nl/cadeaulidmaatschap of ga naar wordlid.d66.nl

Maak kennis met D66

D66 organiseert regelmatig een kennismakings-bijeenkomst met de partij in de Tweede Kamer. Alle leden zijn welkom; als nieuw lid ontvangt u automatisch een uitnodiging. Meer informatie: d66.nl/nieuweleden

Landelijk congres

Het volgende congres (Congres 109) is op zondag 10 maart 2019 in Zaandam. Elk lid krijgt voor elk landelijk congres een uitnodiging (per e-mail) toegestuurd. Voor meer info, kijk op d66.nl/congres of mail naar: congres@d66.nl

Campagne / vrijwilliger worden / meedoen

Wilt u graag meedoen aan onze campagnes? Neem contact op met uw lokale of regionale afdeling via d66.nl/partij/d66-in-het-land, met ons landelijke campagne-team via campagne@d66.nl of kijk eens op d66.nl/doe-mee. Uw lokale afdeling doet overigens veel meer dan alleen campagne voeren: ga ook eens naar een borrel, workshop of ledenvergadering van uw eigen afdeling!

Bestuur- en verenigingsondersteuning (BVO)

Bent u actief bij uw lokale of regionale afdeling en heeft u daar vragen over of ondersteuning bij nodig, neem dan contact op met de afdeling BVO van het Landelijk Bureau via: vereniging@d66.nl

Talentontwikkeling / opleidingen

D66 organiseert opleidingen en trainingen voor verschillende doelgroepen. Kijk voor meer informatie op d66.nl/partij/opleidingen of mail naar opleidingen@d66.nl Interesse in het jongerentalentenprogramma van D66? Elk najaar kunt u zich aanmelden voor de selectie via: route66.d66.nl

Thema-afdelingen

Interesse in een specifiek thema? En wilt u daar graag over discussiëren en meepraten, kijk dan eens op d66.nl/partij/thema-afdelingen U kunt zich aanmelden voor een TA via: MijnD66.nl

Els Borst Netwerk

Voor 10 euro per jaar kan elk D66-lid zich aanmelden bij dit diversiteitsnetwerk: d66.nl/elsborstnetwerk

D66 Internationaal

Wilt u meer weten over of meedoen aan het internationale netwerk van D66? Kijk op internationaal.d66.nl of mail naar: internationaal@d66.nl Gaat u verhuizen naar (of woont u in) het buitenland? Kijk eens op buitenland.d66.nl of mail naar secretaris@d66inhetbuitenland.nl

Mr. Hans van Mierlo Stichting

De Van Mierlo Stichting (VMS) is het onafhankelijke wetenschappelijk bureau van D66. Meer informatie over haar activiteiten en publicaties (zoals tijdschrift *idee*), vindt u op vanmierlostichting.d66.nl

Meer info

d66.nl/partij | info@d66.nl | 070 356 60 66

Politiek inhoudelijke vragen?

WhatsApp: 06 11 91 25 48
mail: d66@tweedekamer.nl

Democraat is het ledenmagazine van de politieke vereniging Democraten 66 en wordt verspreid onder al haar leden. Democraat verschijnt drie keer per jaar. Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van D66 worden openbaar gemaakt of vervoelvoudigd.

Wilt u een adreswijziging doorgeven? Of wilt u de Democraat niet meer per post ontvangen? Ga naar MijnD66.nl of stuur een e-mail naar: ledenadministratie@d66.nl

eindredacteur

Jessica Hoogenboom

redactie

Milan Assies
Frans Dijkstra
Jan Remmert Fröling
Marcella Heijboer
Jan Vincent Meertens
Marishka Neekilappillai
Reyer van der Vlies

fotografie / illustraties

Jan Remmert Fröling
Jeroen Mooijman

beeld voorzijde

Maarten Thieboou

ontwerp

Studio Maanzaad,
de ontwerpvloot

druk

Senefelder Misset

oplage

25.000 exemplaren
Den Haag, februari 2019

redactieadres

Landelijk Bureau D66
Postbus 660
2501 CR Den Haag

Heeft u een vraag of opmerking voor de redactie? Stuur dan een e-mail naar democraat@d66.nl

Ik ben D66

Bas van Klompenburg (27) is de nummer 5 van D66 Flevoland. Als hij op 20 maart wordt verkozen tot Statenlid, wil hij zich onder andere inzetten voor “de 1 procent van D66”.

Wie is die 1 procent van D66? “Ik hoorde van mijn vriendin, zij is ook lid van D66, dat maar één procent van de D66-leden een mbo-opleiding heeft. Laat ik nou net tot die één procent behoren! Ik ben daar trots op en wil dat ook graag uitdragen.”

Wat heb je na jouw opleiding gedaan? “Ik heb in Almere een mbo-artiestenopleiding gevolgd. Daarna heb ik hier allerlei culturele activiteiten op poten gezet, waaronder cultuureducatieprojecten voor jongeren. Daarnaast treed ik op met Ongeremd, een cabaretgezelschap dat ik opgericht heb. Vorig jaar zijn we zelfs tot de halve finale van het Cameretten Festival gekomen! Verder werk ik op dit moment als projectmanager voor een organisatie die Nederlandse les verzorgt voor mensen die buiten de inburgering vallen.”

Hoe kwam je bij D66 terecht? “Voor mij was dat eigenlijk niet meer dan logisch. D66 vindt cultuurbeleid vreselijk belangrijk. Ik heb de D66-fractie in Almere op dit onderwerp geadviseerd en ook binnen de Provinciale Staten is cultuur een portefeuille waar ik me graag actief mee bezig zou willen houden.”

Wat speelt er nog meer in Flevoland? “Openbaar vervoer, dat is hier niet goed geregeld – zeker in de avond niet. Stel je voor dat je een student bent in Zeewolde en je wilt 's avonds in Almere een college volgen aan de Hogeschool Windesheim: dat gaat niet. Voor D66 Flevoland, die duurzaamheid hoog in het vaandel heeft, een dankbare taak om dit onder de aandacht te brengen én te houden. Want de provincie is dé bestuurslaag voor dit onderwerp.”

Je bent ook campagneleider voor D66 Flevoland. Heb je nog tips? “De belangrijkste tip voor alle campagneleiders in het land: doe het niet alleen. Je hebt een ijzersterk landelijk campagne-apparaat achter je staan en in elke provincie een vat vol enthousiaste vrijwilligers en campagnecoördinatoren. Het is onze taak om de kiezer naar de stembus te krijgen en de lokale afdelingen daar zo goed mogelijk in te coachen, te faciliteren en te motiveren. Als je je daar bewust van bent, is campagnevoeren echt een feestje!” ■